

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Antigone'nin Üç Yaşamı

Slavoj
Žižek

Çeviren: Erkal Ünal

ANTİGONE'NİN
ÜÇ YAŞAMI

SLAVOJ ŽIŽEK

ANTİGONE'NİN
ÜÇ YAŞAMI

ÇEVİREN: ERKAL ÜNAL

İngilizce orijinali *The Triple Life of Antigone* © Slavoj Zizek

Antigone'nin Üç Yaşamı © Encore, Birinci Basım Şubat 2016

Bu kitabın tüm hakları Encore Yayınları'na aittir.

Encore Yayınları

Tekrar Yayıncılık Bilişim ve Tic. Ltd. Şti. Sertifika No: 29423

Asmalımesit Mah., Meşrutiyet Cad., No:35/5 Beyoğlu İstanbul

iletisim@encorekitap.com

www.encorekitap.com

ISBN 978-605-9949-38-5

Yayıma Hazırlayan: Tamer Erdoğan

Kapak Resmi: *Antigone*, Viyana Burgtheater

Kapak Tasarımı: Cemel Gürsel Soyel

Baskı: Pasifik Ofset

Cihangir Mah. Güvercin Cad. No 3/1 Baha İş Merkezi A Blok Kat:2

34310 Haramidere İstanbul, Sertifika No: 12027

ÇEVİRMENİN ÖNSÖZÜ

Žižek bir sonraki kısımda okuyacağınız takdim yazısında, yeniden “tercüme” ettiği “Antigone”ye dair ayrıntılı bir izahat sunuyor. Zira bu çalışması tercüme diye de nitelendirilebilecek bir yeniden anlatım; çeviri incelemeleri alanındaki deyişle, bir “hiper-tercüme”. Son otuz kırk yılda özerk bir disiplin haline gelen çeviri incelemeleri, çeviri fenomeninin tarihsel olarak değişken ve ilişkisel niteliğini ön plana çıkararak sadakat kavramını sorunsallaştırdı. Žižek de giriş yazısında benzer biçimde “Antigone”yi yeniden kaleme almaktaki saiklerini, kendisine yön veren ilkeleri bizlere anlatıyor. Çeviri incelemeleri alanında bir hayli rağbet gören, ortaya çıkan çeviri ürünün belirli bir ilişki bağlamında, belirli bir amaca göre farklı biçimlerde oluşturulup sunulabileceğini öngören “skopos” teorisi açısından bakıldığında, gerekçelerini sarıhçe ortaya koyması bakımından son derece meşru bir tür çeviriyle karşı karşıyayız burada. Böyle bir teşebbüsün son dönemlerde benzer örnekleri de olmadı değil. Bu minvalde, sözgelimi, Alain Badiou’nun *Platon’un Devleti* kitabı (çeviren Savaş Kılıç, Nihan Özyıldırım, Metis, 2015) geliyor aklıma hemen.

Bu kısa çevirmen önsözünü yazma gereği duymamdaki esas sebepse şu ki “benim” çevirim ise daha bilindik anlayışla “modern” bir çeviri; yani, esasen yazarın (bu örnekte Žižek’in) sözüne “sadık” kalan bir çeviri. Žižek her ne kadar metninin

bir sanat eseri değil de bir siyasal-etik egzersiz olma iddiasında olduğunu belirtse de, meramını uygun bir üslûpla karşılama gereği de elbette aşıkârdı. Türkçede tedavülde birden fazla “Antigone” çevirisi ve dikkate alınabilecek bir dizi koşut metin mevcut. Ama ben esasen Ari Çokona’nın Yunanca aslından yaptığı 2014 tarihli *Antigone* (İş Bankası Yayınları) çevirisini (bu çevirinin de ikinci basımını) kendime dayanak olarak aldım. Dayanak derken, Žižek’in kendi metninde “esas” metne neredeyse doğrudan atıf yapıldığında, bakıp kendi çevirim için sağlama yapmama yarayan bir metin olma işlevini kastediyorum. Fakat son kertede nihai belirleyici unsur Žižek’in kendi cümleleri ve bunları ifade ederken aldığım kendi kararlarım oldu. Siz okurları çeviri etiği gereği bu şerhi düşmeden kitapla baş başa bıraksaydım içim rahat etmezdi.

ÖNSÖZ:

KOŞ, ANTİGONE, KOŞ!

Eski bir İnuit (Eskimo) efsanesini yeniden anlatan eşsiz bir film olan *The Fast Runner* ["Hızlı Koşucu"] 2001'de bizzat Kanadalı İnuitler tarafından çekilmişti. Yönetmen Zacharias Kunuk bitiş kısmını değiştirmeye karar vermişti. Asıl katliamda tüm katılımcılar ölürken, burada daha uzlaşmacı bir sonuç gerçekleşiyordu. Kültürel açıdan duyarlı bir gazeteci Kunuk'u günümüz kamusuna ucuz bir biçimde seslenmek uğruna sahici geleneğe ihanet etmekle itham etmiş. Kunuk ise bu gazeteciyi kültürel cehaletle itham ederek cevap vermişti: Hikâyeyi günümüzün özgül ihtiyaçlarına uyarlamaya dönük bu hevesliliğin kendisi, yazarların kadim İnuit geleneğinin hâlâ bir parçası olduğuna şahitlik etmekteydi – böyle "fırsatçı" bir yeniden-yazım modernite öncesindeki kültürlerin bir özelliğidir, "aslına sadakat" anlayışı ise modernitenin uzamında olduğumuzun, gelenekle dolaysız temasımızı kaybettiğimizin göstergesidir.

Son zamanlarda klasik opera alanında gerek eylemi farklı (çoğu kez çağdaş) bir döneme taşımak gerekse anlatının bazı temel olgularını değiştirmek suretiyle girilen sayısız sahneleme çabasına işte böyle yaklaşmamız gerekir. Başarıyı veya başarısızlığı kestirmemizi sağlayacak hiçbir a priori soyut ölçüt yoktur: Bu tür her müdahale riskli bir edimdir ve bu edimlerin kendi içkin standartlarıyla değerlendirilmesi gerekir. İşin gülünç yanı, bu tür deneyler çoğu kez hedefe isabet etmez, ama *her zaman* değil ve sonucun nasıl olacağını baştan söylemenin mümkünatı yoktur, dolayısıyla bu yola baş

koyan kişi riske girmek zorundadır. Fakat tek bir şeyden emin olabiliriz: Klasik bir esere sadık olmanın yegâne yolu böyle bir riske girmektir – bu riskten kaçınmak, geleneksel metne tutunmak, klasiğin ruhuna ihanet etmenin en kesin yoludur. Bir başka deyişle, klasik bir eseri canlı tutmanın tek yolu onu “açık”, geleceğe işaret eden bir şey olarak görmek; veya Walter Benjamin’in başvurduğu mecazı kullanmak gerekirse, bir klasik esere banyo etmek için en uygun kimyasal sıvının ancak daha sonra icat edildiği bir film muamelesi yapmak, dolayısıyla tüm resmi ancak bugün görebileceğimizi düşünmektir.

Bu tür başarılı dönüşüm örnekleri arasında Wagner’in operalarının iki sahnelenişi öne çıkar: Jean-Pierre Ponelle’in, III. Perde’de Tristan’ın bir başına öldüğü Tristan’ın Bayreuth versiyonu (İsolde kocası Kral Marke’yle kalmıştır, operanın sonunda belirişi ise can çekişen Tristan’ın sanrısından ibarettir) ve Hans-Juergen Syberberg’in Parsifal’i esas alarak yaptığı film (bu eserde Amfortas’ın yarası kısmi bir nesne, kendi bedeninin dışında bir yastığın üzerinde taşınırken devamlı kanayan bir tür vajinadır; ayrıca, Amfortas’ın ıstırabının ve Kundry’nin reddedilmesinin içyüzünü idrak ettiği an, Parsifal’i oynayan oğlanın yerine donuk bir genç kız geçer). Her iki örnekte de, yapılan dönüşümün müthiş bir açığa çıkarma gücü vardır: “İşte tam da böyle olmalıydı” demekten kendini alamaz insan.

Batı geleneğinin kurucu anlatılarından biri olan *Antigone*’nin sahnelenmesinde benzer bir değişimi hayal edebilir miyiz peki? Bu soruya cevaben yol gösteren kişi Ya/Ya Da’nın I. cildinin “Modernde Yansıdığı Haliyle Antik Trajik Motifi” başlıklı bölümünde modern bir Antigone’nin nasıl olacağına dair kendi fantezisini ortaya atan Kierkegaard’du elbette.¹ Çatışma artık bütünüyle içselleştirilmiştir: Kreon’a ihtiyaç yoktur artık. Antigone kamusal bir kahraman ve Thebai’nin halaskarı olan babası Oidipus’a hayranlık duyup onu

¹ Søren Kierkegaard, *Either/Or*, 1. Cilt, New York: Anchor Books, 1959, s. 137-162.

sevse de, onun hakkındaki hakikati (baba katli, ensest evlilik) bilmektedir. İçinde bulunduğu çıkmaz ise (tıpkı Tanrı'nın kendisine oğlunu kurban etmesini emrettiğini başkalarına söyleyemeyen İbrahim gibi) bu lanetli bilgiyi başkalarıyla paylaşamamasıdır: Başkalarına yakınamaz, acısını ve kederini başkalarıyla paylaşamaz. Harekete geçebilen (kardeşini gömen ve böylece kaderini bilfiil üstlenen) Sophokles'in Antigone'sinin aksine, harekete geçemeyen, edilgen bir şekilde acı çekip durmaya mahkûm kalır. Sırtının, yıkıcı *agalma*'sının yarattığı bu dayanılmaz ağırlık onu en sonunda ölüme sürükler. İnsanın acısını ve kederini simgeselleştirmesi veya başkalarıyla paylaşmasıyla sağlanan huzura o ancak ölümden varabilir. Kierkegaard'un meramı da şudur: Bu durum tam anlamıyla trajik değildir artık (tıpkı İbrahim'in de trajik bir figür olmaması gibi).

İbrahim örneğinde de aynı kaymayı hayal edebiliriz. İbrahim'e oğlunu kurban etmesi emrini veren Tanrı, kendi sapkın hazı uğruna, hizmetkârını tam bir sınava tabi tutan süperego-Tanrı'dır. İbrahim'in durumunu gayri-trajik kılan şey Tanrı'nın talebinin başkalarına açıklanamaması, inananlar cemaatiyle paylaşamaması, büyük Öteki'ye dahil edilememesidir: Yüce trajik an ise tam da kahraman içinde bulunduğu müşkül durumu kamuya anlattığında, hal-i pürmelalini söze döktüğünde yaşanır. Özlü ve berrak bir biçimde ifade etmek gerekirse, Tanrı'nın İbrahim'e yönelttiği talebin statüsü ile bir hükümdarın Devlet'in gereksinim duyduğu, fakat alenen söylenemeyen gizli bir suç işlemesine yönelik "kirli" buyruğun statüsü birbirine benzer. 1586'nın sonbaharında nazırlarının Mary Stuart'ı idam etme yönündeki baskılarına maruz kalan Kraliçe I. Elizabeth nazırlarının arzuhaline o meşhur "cevapsız cevap"la karşılık vermişti: "Ricanızı yerine getirmeyeceğimi söyleyecek olursam, düşündüğümden belki de fazlasını söylemiş olabilirim. Yerine getireceğimi söyleyecek olursam da, muhafaza etmek için

uğraştığınız kendimi tehlikeye atabilirim.”² Mesaj açıktı: Mary’i idam etmek istemediğini söylemeye hazır değildi, zira bu “düşündüğümünden fazlası” olurdu, fakat onun ölmesini açıkça istiyor olsa da, bu adli cinayet edimini alenen olumlamak istemiyordu. Örtük mesaj da nitekim açıktır: Eğer benim hakiki ve sadık hizmetkârlarımsanız, bu suçu benim için işleyin, onu beni mesul kılmadan öldürün, olan biteni bilmiyor olmamı eleştirmeme ve hatta bu sahte görünümü sürdürmek için bazılarıyı cezalandırmama müsaade edin... İbrahim Tanrı’ya alenen, büyüklerinin gözlerinin önünde, sahip olduğu tek oğlunu öldürmesini gerçekten isteyip istemediğini sorsa, Tanrı’nın da benzer bir cevap vereceğini düşünemez miyiz? “İshak’ı öldürmeni istemediğimi söyleyecek olursam, düşündüğümünden belki de fazlasını söylemiş olabilirim. Bunu yapman gerektiğini söyleyecek olursam da kendimi, sadık takipçim olan senin beni kurtarmak için uğraştığın tehlikeye (senden kutsal Yasalar’ımı çiğnemeni isteyen, kötü bir barbar Tanrı gibi görünme tehlikesine) atabilirim.”

Dahası, Kierkegaard’un Antigone’si paradigmatic derecede modernist bir figür olduğu ölçüde, bu zihinsel deneyi genişletebilir ve imgesini pek tabii Stalinist bir tavırla bükerek, postmodern bir Antigone hayal edebiliriz: Modernist olanın aksine, kendini, bizzat Kierkegaard’u alıntılacak olursak, etik olanın ayartının ta kendisi olacağı bir konumda bulacaktır. Bu minvaldeki bir versiyonda, Antigone babasını (ya da farklı bir versiyonda ağabeyi Polyneikes’i), *ona duyduğu koşulsuz sevgiden dolayı*, muhakkak alenen reddedecek, kınayacak ve sefil günahlarından ötürü suçlayacaktır. Kierkegaardcu bakışa göre böyle *aleni* bir edim Antigone’yi daha da *yalıtık*, büsbütün yalnız kılacaktır. Kimse –Oidipus haricinde, o da hâlâ canlıysa tabii– onun ihanet ediminin sevgiye dair yüce edim olduğunu anlamayacaktır... “Postmodern” Antigone’nin yaşadığı bu

² Robert Hutchinson, *Elizabeth’s Spy Master*, Londra: Orion Books, 2006, s. 168.

zorlu durum İsa'nın gizliden gizliye kendisine alenen ihanet etme ve bunun tüm bedelini ödeme emri verdiği Yehuda'nın yaşadığı durum değil midir? Böyle bir versiyon hikâyeyi algılayışımızı hepten değiştiren sahici bir sanatsal olay olurdu doğrusu.

Antigone böylece yüce güzelliğinden bütünüyle mahrum kalacaktır – tüm bunlar onun babasını aldatan su katılmamış bir hain olduğunu değil, ona olan sevgisiyle hareket ettiğini, bizatihi zar zor algılanabilen itici bir tikten ibaret olduğunu işaret ederdi. Sygne de Coüfontaine'nin histerik dudak seğirmesi gibi olurdu bu; yüze ait olmaktan çıkan, ama bitmek bilmeyişle yüzün birliğini dağıtan bir tik. Yehuda'nın yüzünde de buna benzer bir tik olduğunu, üstlendiği rolün feci yüküne işaret eden ümitsiz bir dudak seğirmesini tahayyül edemez miyiz?

Sophokles'in Antigone'si tuhaf bir ölme yahut gözden kaybolma isteğine kapılıp kendini ölümün pençesine atmak şöyle dursun, tam bir simgesel jest yaparak (ağabeyini doğru dürüst gömerek) ölümüne ayak direr. *Antigone*, tıpkı *Hamlet* gibi, başarısızlığa uğramış bir simgesel ritüelin dramasıdır – Lacan işte bu devamlılığa parmak basmıştı (*Antigone*'yi ele aldığı *Psikanalizin Etiği*'nden önceki seminerinde *Hamlet*'i tahlil etmişti). Antigone simgesel-dışı bir gerçeğe değil, saf gösterene karşılık gelir – “saflığı”, bir gösterenin saflığıdır. İşte bu yüzden, edimi intiharî olsa da, söz konusu bahisler simgeseldir: Tutkusu en saf haliyle ölüm dürtüsüdür – fakat tam da burada Freudcu ölüm dürtüsü ile Şark'ın nirvanası arasında bir ayırım yapmamız gerekir. Antigone'yi saf bir ölüm dürtüsü faili kılan şey simgesel ritüelin icra edilmesi yolundaki kayıtsız şartsız talebi değil, herhangi bir yerdeğişimine veya başka tür bir tavize olanak bırakmayan ısrarıdır – Lacan'ın dürtü formülünün $S-D$ olmasının sebebi budur: simgesel bir talepte kayıtsız şartsız ayak direyen özne.

Antigone'deki sorun ondaki ölüm dürtüsünün intiharî saflığı

değil, tam tersine, edimin estetikleştirilmesinin edimdeki canavarlığın üzerini örtmesidir: Antigone insanlar topluluğundan dışlandığında, yaşadığı dertten şikâyet ederek duygudaşlığımızı uyaran yüce bir heyulaya dönüşür. Lacan'ın Antigone'den bir başka trajik kadın kahramana, Paul Claudel'in *L'otage*'ındaki Sygne de Coûfontainée dönmesinin önemli boyutlarından biri budur: Oyunun sonunda Sygne'de yüce bir güzellik yoktur – onu sıradan fanilerden farklı kılan tek şey yüzünü bir anlığına şekilsizleştiren tiktir. Güzel yüzünün ahengini bozan bu özellik, çıkıntı yapıp onu çirkinleştiren bu ayrıntı, simgesel borç ve suçluluk evrenine çekilmeye direnmesinin maddi izidir. İsa'ya dönecek olursak, o halde bu, Hristiyanlığa dair tutarlı bir okumada atılması gereken ilk adım olmalıdır: Can çekişen İsa Sygne'nin tarafındadır, Antigone'nin değil; Çarmıh'a gerilen İsa yüce bir heyula değil, utanç verici bir canavarlıktır. Rembrandt bu canavarlığın bir başka veçhesini doğrudan algılamıştı. En travmatik klasik tablolardan biri olan "Lazarus"ta İsa, Lazarus'u diriltirken resmedilir. Burada çarpıcı olan husus Lazarus'un, hayata geri dönen canavarımsı bir yaşayan-ölü figürünün resmedilmesinden ziyade, İsa'nın yüzündeki dehşet ifadesidir; büyüsünün işe yaramasından ötürü afallayan, hayata geri getirdiği şeyden iğrenen, kendi başlarına bırakılsa çok daha iyi olacak kuvvetlerle oynadığının farkında olan bir büyücüdür İsa adeta. Bu haldeki Kierkegaardcu bir İsa'dır; faniliğinden değil, her iyi biyografide iş başında olan küfre ramak kalmış doğaüstü güçlerinin ağır yükünden ötürü sarsılan bir İsa: "Biyografi aslında okült sanatlarından biridir. Hermetik bir amaca –adi malzemenin altına dönüştürülmesi– ulaşmak için bilimsel araçları –belgeleme, analiz, sorgulama– kullanır. Nihai niyeti, niyetlerin en ihtirash ve en kâfir olanıdır – bir insanı hayata geri getirmek."³

³ Richard Holmes, A. O. J. Cockshut'ın *Truth to Life*'inin değerlendirmesi, *The Times*, 30 Mayıs 1974.

Demek ki Antigone'yi Claudel'in Sygne de Coûfontaine'sinin karşısına koymamız gerekir: Eğer Oidipus ve Antigone Antik tragedyanın öne çıkan örnekleriyse, Sygne de Hristiyan trajediye karşılık gelmektedir.⁴ Sygne Tanrı'nın ölü olduğu modern dünyada yaşamaktadır. Nesnel bir Kader yoktur, kaderimiz kendi tercihimizdir, ondan bütünüyle sorumluyuzdur. Sygne önce esrik bir aşk patikasını sonuna kadar izler, iyiliğini, etik tözünü Tanrı için, onun saf Ötekiliği için feda eder; ve bunu bir dış baskıyla değil, varlığının deruni özgürlüğünden hareketle yapar – dolayısıyla, kendini büsbütün aşağılanmış, tüm etik tözlerden mahrum edilmiş halde bulduğunda Kaderi suçlayamaz. Fakat onun trajedisi işte bu yüzden Oidipus'un ya da Antigone'ninkinden çok daha köklüdür: Adi ve nefret edilen kocasına yöneltilen kurşunu yiyip de ölümcül bir şekilde yaralandığında, intiharî müdahalesine daha derin bir fedakârlık anlamı atfetmeyi reddeder, bu reddiyede trajik bir güzellik yoktur – onun “Hayır”ı sırf bir yüz buruşturmayla, zorlantılı bir yüz tikiyle ifade edilir. Trajik bir güzellik yoktur, çünkü onun topyekûn fedakârlığı onu tüm iç güzelliğinden ve etik ihtişamından yoksun bırakmıştır, hal böyle olunca da geriye kalan tek şey tiksindirici bir dışkısallık, hayattan mahrum edilmiş canlı bir kabuktur. Burada aşk da yoktur; tüm aşkı önceki el etek çekişlerinde tüketilmişti. Sygne burada bir bakıma çarmıha gerilmektedir ve “Hayır”ı İsa'nın “Baba, beni neden terk ettin?” sorusuna yakındır – bu aynı zamanda bir Tanrı-Baba'ya karşı

⁴ Aslında Hristiyan trajedi tam bir trajedi değildir artık; saçtığı dehşet trajiğin ötesine geçer. Terry Eagleton “Birçok trajedi teorisyeninin gözünde Agamemnon trajiktir ama Auschwitz” değil” derken bunu yalnız bir kahramanın intiharî tutkusunun etik ihtişamına selam duran, fakat ıstırap çeken milyonlarca sıradan insanın o kadar kahramanca sayılamayacak halini gözardı eden postmodern elitistlere alaycı bir eleştiri olarak dile getirmişti. Gerçi Eagleton'ın bu sözünü düz okumak lazım: Auschwitz trajik değildi; onu trajik görmek bir küfürdür, zira bu zulmün kurbanları öznenin kendisini trajik bir kahraman olarak ortaya koymasını sağlayan asgari kişisel haysiyetten yoksun bırakılmıştı.

bir başkaldırı jesti, bir tür “Siktir Git!”tir. Balmès tüm biçimleriyle bu hakiki Hıristiyan “Hayır”ın saf aşkın “düşünülemez” travmatik özü, onu içten içe oyan bir rezalet olduğunu söylemekte haklıdır. Onun olağanüstü derecede sarıh formülüne kulak verelim şimdi:

Saf aşktaki düşünülemez-olan, bir bakıma, Hıristiyanlığın ta kendisidir. Çarmıh’ın, Çile’nin ve İsa’nın ölümünün, İsa’nın mezmurdan devraldığı ve saf aşk mistiklerinin Kilise’nin katlanamayacağı bir radikallik atfettiği “Beni neden terk ettin?”in rezaletidir.⁵

Bu trajedi âni, Hıristiyanlığın kalbindeki trajedinin aşk dini olarak bu dönüşü, esrik aşkın kendini silen mistisizminin layıkıyla kavrayamayacağı noktadır aynı zamanda: Mistikler “Dünyayı Kaplayan Gece”den dem vurduklarında, bu Gece’yi (dış gerçeklikten saf içsellüğün boşluğuna çekilmeyi) ilahi Kutluluk ile, kendini silerek İlahiliğe dalma ile özdeşleştirirler; Hıristiyanlığa göreyse, katlanılmaz ve aşılmaz gerilim hâlâ mevcuttur; her şeye aşkla “Evet” demenin özünde bir “dış-içten” vardır.^{6*} Bu “Hayır”ın *hainamoration*’ın imgesel mantığıyla, narsisistik aşkın nefrete dönüşmesiyle hiçbir alakası yoktur.

Claudel’in kendisi Sygne’in *L’Otage*’ın sonunda Turelure ile uzlaşmayı reddetmesini gizemli bulur: Oyunu yazarken kendini öyle yazmak zorunda hissetmişti, zira oyunun esas planı böyle değildi (önce, *ancien régime* ile Restorasyon’daki yeni rejimin uzlaşmasını simgelemek üzere Sygne ile Turelure’u evlendirmeye niyetlenmiş, sonraysa Badillon’un can çekişmekte olan Sygne’i o talep edilen af işaretini vermeye ve Turelure ile uzlaşmaya ilana ettirmeyi planlamıştı.)

⁵ François Balmès, *Dieu, le sexe et la verite*, Ramonville Saint-Agne: Èrès, 2007, s. 196.

^{6*} Ex-timate: Freud’un Türkçeye genelde tekinsiz diye çevrilegelen “unheimlich” terimi üzerine yeniden düşünen Lacan’ın “exterior” (dış) ile “intimate” (mahrem/samimi/içten) kelimelerinden türettiği bir terim. Lacan bu terime başvurarak, ruhsal hayatın bastırılarak tekinsiz kılınmış ve ruhsal donanımın dışında gibi görünen rahatsız edici bir parçasının aslında gayet bildik, yani mahrem olduğunu ve bu durumun içerisi ile dışarı, benlik ile başkası arasındaki sınırları aştığını vurgular. Bu terime karşılık şimdilik “dış-içten” karşılığını öneriyorum (ç.n.).

İşin çarpıcı yanı, birçok eleştirmen Sygne'in reddini radikalliğinin değil, ondan talep edilen fedakârlığı tamamlamadaki başarısızlığının, yani, adi Turelure ile evlenmeye tam rıza göstermeyişinin bir işareti olarak algılamıştır. Buradaki fikir şudur: Sygne herhangi bir rıza işareti vermemek ve buz gibi bir sessizlik içinde ölmek suretiyle o ana kadar davranışına yön vermiş dinsel ilkeleri tekzip etmektedir. Abel Hermant'ın yazdığı üzere:

Turelure Sygne'in ağzından bir kelime, bir af dileme işareti almaya çalışır; onu kesinlikle fethettiğinin ve emellerine ulaştığının göstergesi olacaktır bu. Fakat Sygne, ebedi kurtuluşunun bağlı gibi görüldüğü affı dilemeyi reddeder. Böylelikle tüm fedakârlıklarını son dakikada değersiz kılar.⁷

Claudel böyle okumalara zayıf bir itiraz yöneltmişti: "Onun kurtulduğuna inanıyorum", ama son ediminin anlamının kendi zihninde bile açık olmadığını teslim etmişti: "Oyunun sonunda, karakterler her tür psikolojik soruşturmadan kaçır: İnsani düzeyde ise Sygne fedakârlığını tamamlamayı elbette reddetmişti; ona dair daha fazla bir şey bilmiyoruz ve yazarın kendisi onun son jestinin anlamını ancak 'farz edebilir'"⁸

Gelgelelim, Antigone'ye açıkça karşı duran bir figürü belirlemek için, zamanda ilerilere gidip Avrupa modernliğine varmamız gerekmez – bu figürü Antik Yunan evreninde zaten buluruz: Elektra.⁹ Her iki durumda da, daha insancıl olan, halden anlamada cömert, ama aynı zamanda pragmatik açıdan konformist bir kız kardeşi

⁷ Alıntılanan kaynak: Jean-Pierre Kempf ve Jacques Petit, *L'Otage*, Paris: Archives des Lettres Modernes, 1966, s. 65.

⁸ A.g.e., s. 53.

⁹ Burada Anne Carson'ın şu çevirisine göndermede bulunuyorum: Sophocles, *Electra*, Oxford: Oxford University Press, 2001.

olan (İsmene, Khrysothemis) bir dişi çift vardır. Sophokles'in *Elektra*'sında, hem Orestes hem de Elektra yaşayan ölülerdir (tıpkı şehirden sürüldükten sonraki Antigone gibi). Orestes'in Aegisthus'a şu sözlerini hatırlayalım:

Anlamıyor musun artık
yaşayan ölü insanlara konuştuğunu?

Koro Elektra'yı şu sözlerle sıradan gerçekliğe döndürmeye çalışır:

Kendini tüketiyorsun
devasız bir kederle
zaman sınırı, ucu bucağı olmayan.
Kimsenin çözemeyeceği bir düğüm bu.
Niçin bu kadar düşkünsün / katlanılmaz şeylere.

Antigone gibi Elektra da topyekûn bağlılığını yeniden öne sürer – fakat, Antigone'nin aksine, bunu tüm şiddetiyle onaylar:

Dehşet verici şeylerle zorlandım. Bunu biliyorum.
Tuzağın kapandığını görüyorum.
Ne olduğumu biliyorum.
Ama yaşam benim içimdeyken
Bu şiddeti durduramayacağım. Hayır.

Ve bu şiddetin deliliğe kaydığının pekâlâ farkındadır: “Tek bir şey istiyorum: Bırakın da kendimce delireyim.”

Bu şiddet bağlamında, Orestes ile şu sözleri de söyleyen Aegisthus arasında nihai bir karşılaşma yaşanır:

Ben ölü bir adamım. Bundan çıkış yok.
Ama şunu söyleyiveririm

Orestes'e seslenen Elektra hemen onun sözünü keser:

Hayır!
 Konuşmasına izin vermeyin
 / ... /
 Onu derhal öldürün.
 Cesedini atın da / leşçiller yesin..

(Demek ki, tıpkı *Antigone*'deki Polyneikes gibi, onun da usulünce gömülmemesi gerekiyordur.) Orestes ablasının talimatına uyar ve Aegisthus'a eve girmesini emreder. Aegisthus ise buna hemen şu sert yanıtı verir:

Ben niçin içeri gideyim?
 Şayet bu onurlu bir işse, karanlığa ne lüzum var?

Fakat ardından hemen kabullenir:

Siz önden buyrun.
 Orestes: Hayır, sen önden git.
 Aegisthus: Kaçacağımdan mı endişe ediyorsun?
 Orestes: Kendi koşullarına göre ölmeyeceksin.

Koro'nun son dizelerinde ise Orestes'in acımasız edimi şaşırtıcı bir boş kutlama jestiyle betimlenir:

Nişan aldın ve isabet ettirdin; yolu başarıyla katedip
 sona vardın.

Bu final aslında bir anti-*Antigone*'dir: Ne bir ritüel ne bir konuşma vardır; sadece ve sadece, bir grup tarafından gerçekleştirilen bir

tasfiye gibi, karanlıkta gerçekleştirilen bir öldürme vardır ortada. (Kendi versiyonumda, ben de bir tasfiye edimi hayal etmeye çalıştım ama benimkisi, gizli gizli icra edilen değil, ayan beyan ilan edilerek yapılan bir edim.)

Antigone ve Elektra gibi figürlerin tüm bu kasvetli yankıları, Antik Yunan evreninin muğlak ve gizli ters yüzüne, Atina demokrasisinin kurucusu olan Solon'un önomi (yani güzel düzen) hakkındaki meşhur etik-siyasal şiirinde ortaya koyduğu ahenkli nizamın sınırına işaret eder:

Ruhum Atina halkına şunları öğret diyor:

Disnomi kente sayısız kötülük,

Önomi ise düzen getirir.

Ve her şeyi yerli yerine koyar,

haksızları zincirlere vurarak,

kaba olan şeyleri düzleştirerek,

açgözlülüğe son vererek,

kibri karanlığa mahkûm ederek,

fesat çiçeklerini soldurup

çarpık yargıları düzelterek.

Küstahlıkları yatıştırır

ve çetin ihtilafların aksi öfkesini durdurur.

Her şey düzgündür onun denetiminde

ve insan ilişkilerinde ihtiyat hüküm sürer.¹⁰

Aynı ilkenin Sophokles'in *Antigone*'sinde, insanın tekinsiz/şeytani boyutu hakkındaki meşhur koro bölümünde de öne sürülmesine şaşmamak gerek:

¹⁰ Şuradan alıntlandı: www.poemhunter.com/solon

İnsan, ülkenin yasalarına hürmet gösterir ve Devlet'in Tanrılarının önünde saygıyla eğilirse, kenti gururla ayakta kalacaktır; lakin gururla gözlerini kör etmiş, kenti olmayan, dışlanmış bir kişi hakkın yolundan sapmaya cüret ederse, ne yanında otururum onun ne de kalbindeki düşünceleri paylaşırım.¹¹

(Amélie Oksenberg Rorty gibi kimi yazarlar daha da ileri gidip son satır için çok daha radikal bir çeviri öneriyor: “kentsiz, insan sınırlarının ötesindeki biri, tiksinti veren bir şey, uzak durulması gereken bir pislik.) Bu bağlamda, birinin (bu kişinin kim olduğunu bilmiyoruzdur henüz) Kreon'un yasağını çiğnediğini ve Polyneikes'in vücudunu toprakla örttüğünü öğrenen koronun bu habere tepki gösterdiğini hatırlamamız gerekir – alttan alta paylanan bu “kentsiz, dışlanmış” kişi Antigone'nin ta kendisidir; şeytani şeyler yapıp devletin önomisini bozmuştur. Oyunun son satırlarında bu durum iyiden iyiye ortaya konur zaten:

Mutluluğun en mühim kısmı
Bilgeliktir – saygısızlık etmemektir
tanrılara, zira burnu büyüklerin böbürlenmeleri
yol açar korkunç cezalara
öyle ki insan bilgeliği ancak ihtiyarlıkta keşfedilebilir.¹²

Önomi açısından bakıldığında, Antigone hiç kuşkusuz şeytani ve tekinsizdir: Kafa tutma edimi, kentin “güzel düzeni”ni altüst eden, kabından taşmış, aşırı bir ısrar gösterir; hiçbir koşula veya şarta bağlı olmayan etiği ise *polis*'in ahengini bozar ve bu haliyle “insan sınırlarının ötesinde”dir. İşin ironik tarafı, Antigone'nin kendisini

¹¹ Şuradan alıntlandı: www.classics.mit.edu/Sophocles/antigone.html

¹² A.g.e.

insan düzenini ayakta tutan kadim yasaların hamisi diye sunsa da, garip ve tiksinti uyandıracak kadar insafsız biri gibi hareket etmesidir – muhakkak ki soğuk ve canavarca bir tarafı vardır; sıcak ve insancıl kardeşi İsmene'yle arasındaki tezat da bunu ortaya koyar zaten. “Antigone” ismindeki müphemlik bu tekinsiz boyuta delalet eder: Bu isim “bükülmez” anlamında yorumlanabileceği gibi (zira karşı/karşıt anlamına gelen *anti-* öneki ile köşe, büküm, aç gibi anlamlara gelen *-gon/-gony*'in bileşiminden oluşur), “anneliğe karşı” veya “annenin yerine” anlamında da yorumlanabilir (zira *gone* kökü “doğuran şey” anlamına gelir – tanrıların kökeni anlatısı anlamındaki teogoni kelimesinde olduğu gibi). Bu iki anlam arasında bir bağlantı olduğunu öne süresi geliyor insanın: Anne olmak kadının “bükülmesi”nin, yani tabiyetinin temel biçimi değil mi; Antigone'nin tavizsiz tavrı kaçınılmaz olarak anneliğin reddini de beraberinde getirmez mi? İşin ironik tarafı, (Hyginus'un 72. fablında anlattıklarına bakılırsa) asıl mitte Antigone'nin *anne* olmasıdır: Erkek kardeşi Polyneikes'i defnetmeye çalışırken yakalandığı zaman, Kreon onu idam edilmesi için Haimon'a teslim eder – ki vaktiyle Antigone'yle Haimon nişanlanmıştı. Haimon onu öldürmüş gibi yapıp kaçıtır, onunla evlenir ve sonunda ondan bir oğlu olur. Zaman akıp geçer ve büyüyen oğlu Thebai'ye gelir. Kreon, Sparta veya Dragon doğumlu erkeklerin soyundan gelenlerin vücudunda bulunan işareti görünce onu tanır. Hiç merhamet göstermez Kreon; bunun üzerine Haimon da kendisini ve karısı Antigone'yi öldürür. Hyginus'un burada, *Antigone* adıyla bir başka tragedya yazmış olan Euripides'in izinden gittiğine dair kimi işaretler vardır. Euripides'in bu eserinden günümüze kalan birkaç parçanın arasında şöyle bir satır da vardır: “Erkeğin sahip olabileceği en iyi şey, halden anlayan bir eştir” – bu kadın Sophokles'in Antigone'si değildir elbette. Bu hikâyeyi Antigone hikâyesinin kökenlerini bilmeyen birine anlatacak

olsaydık, Hyginus'un versiyonunu *kiç* bir melodram diye görüp geçerci herhalde.

Antigone geleneksel evrenin ahengini bozan tekinsiz bir figür olsa da, tersi bir ayartıya kapılıp onu kamusal alandan dışlanmış herkes, sesleri duyulmayan herkes, kısacası Agamben'in *homo sacer*'leri adına konuşan proto-modern bir özgürleşmeci kadın kahraman olarak yorumlamaya da karşı durulmalıdır. Agamben'in analizinin radikal niteliği tümüyle teslim edilmelidir: *Homo sacer* mefhumu sulandırılıp, hedefi içermeye ve/ya dışlamanın sınırlarını yeniden müzakereye açmak/yeniden belirlemek ve böylece simgesel alanın kamusal söylemin hegemonik biçimlenişyle dışlananların seslerine gitgide daha açık hale gelmesini sağlamak olan bir radikal demokrasi projesi unsuruna *dönüştürülmemelidir*. Judith Butler'ın *Antigone* okumasının özü buna dayanır: "Antigone'nin temsil ettiği sınır, ki hiçbir duruşun, hiçbir tercüme edilebilir temsilin mümkün olmadığı bir sınırdır bu... bilinçli kamusal alana onun rezil geleceği olarak musallat olan almaşık bir yasallığın izidir."¹³

Antigone kendi iddiasını, tıpkı bugünün Fransa'sındaki *kâğıtsızlar* gibi, tam ve belirli bir sosyo-ontolojik statüden yoksun olan herkes adına dile getirir ve Butler'ın kendisi de burada Agamben'in *Homo Sacer*'ine göndermede bulunur.¹⁴ İşte bu yüzden, ne Antigone'nin üzerinden hareketle (adına) konuştuğu konumu ne de iddiasının nesnesini saptamaya kalkmalıyız: Antigone erkek kardeşinin eşsiz konumunu vurgulamasına rağmen, bu nesne görünebileceği kadar açık ve net değildir (Oidipus'un kendisi onun (yarı) erkek kardeşi de değil midir?); Antigone'nin konumu sırf dişil değildir, zira eril bir alan olan kamusal ilişkiler alanına girer – devlet başkanı olan Kreon'a hitap ederken onun gibi konuşur, onun otoritesini sapkın/

¹³ Judith Butler, *Antigone's Claim*, New York: Columbia University Press, 2000, s. 40.

¹⁴ Butler, a.g.e., s. 81.

yerinden edilmiş bir şekilde kendine mal eder; ve Hegel'in iddia ettiği, akrabalık adına konuşmaz, zira kendi ailesi düzgün akrabalık düzeninin nihai (ensestvari) bozulmuşluğuna karşılık gelmektedir zaten. Nitekim iddiasıyla Yasa'nın temel hatlarını, Yasa'nın dışlayıp içerdiklerini, yerinden etmiş olur.

Butler kendi okumasını iki ana rakibe, hem Hegel'e hem de Lacan'a karşıt şekilde geliştirir. Hegel'de, çatışma sosyo-simgesel düzene içkin bir şey, etik tözün trajik yarılması olarak kavranır: Kreon ve Antigone bunun iki bileşenine karşılık gelir: devlet ve aile, Gündüz ve Gece, insani yasal düzen ve ilahi yeraltı düzen. Lacan ise tam aksine Antigone'nin, akrabalığa karşılık gelmek şöyle dursun, simgesel düzenin tam da kurucu jestindeki, simgeselleştirmenin imkânsız sıfır-düzeyindeki sınır-konumu üstlendiğini, bu yüzden de ölüm dürtüsüne karşılık geldiğini vurgular: Antigone hâlâ hayattayken, simgesel düzen karşısında çoktan ölmüştür, sosyo-simgesel koordinatlardan dışlanmış. Neredeyse diyalektik sentez denebilecek bir çerçeve içinde, Butler bu her iki ucu (Hegel'in çatışmayı sosyo-simgesel düzenin *içine* yerleştirmesini ve Lacan'ın Antigone'nin sınıra-gitmeye, bu düzenin *dışına* ulaşmaya karşılık geldiği yorumunu) reddeder: Antigone mevcut simgesel düzeni sırf o düzenin radikal dışarısından hareketle değil, aynı zamanda onun radikal bir şekilde yeniden eklemlenmesini hedefleyen ütöpik bir bakış açısıyla baltalar. Antigone (Butler'ın Lacan'a atfettiği şekilde) Atē'nin gizemli alanına girme, Yasa'nın sınırına kadar gitme anlamında "yaşayan ölü" değildir; içinde oturulamaz bir konumu, kamusal alanda –a priori değil, yalnızca bu alanın halihazırda yapılanmış haliyle, tarihsel açıdan olumsal ve özgül koşullarda– hiçbir yeri olmayan bir konumu kamusal olarak üstlenmesi anlamında "yaşayan ölü"dür.

İşte bu, Butler'ın Lacan'a karşı yönelttiği temel iddiasıdır: Lacan'ın radikalliği (Antigone'nin kendisini simgesel düzenin intiharı dışına yerleştirdiği kanısı), bu düzeni, yerleşik akrabalık ilişkiler düzenini yeniden öne sürmüş, nihayetinde ya (sabit patriyarkal) akrabalık ilişkilerinin simgesel Yasasının ya da onun intiharı esrik ihlalinin seçileceğini sessizce varsaymış olur. Peki üçüncü seçeneğe ne demeli: bu akrabalık ilişkilerinin kendilerini yeniden eklemlendirme, yani simgesel Yasa'yı bu sefer değişime açık olumsal toplumsal düzenlemeler dizisi olarak görme seçeneğine? Antigone kamusal alana kabul edilmek için yanıp tutuşan tüm yıkıcı "patolojik" iddialar adına konuşur – ne var ki, bu okumada onun karşılık geldiği şey *homo sacer*'le bir tutulursa Agamben'in analizinin temel itkisi gözden kaçırılmış olur: Agamben'de tam yurttaşları *homo sacer*'den ayıran sınırı onların seslerine kulak verilmesine aşama aşama olanak vermek suretiyle "yeniden müzakereye açma"ya yönelik "demokratik" projenin yeri yoktur; Agamben daha ziyade bugünün "post-siyaset"inin, demokratik kamusal alanın kendisinin, nihayetinde hepimizin birer *homo sacer* olduğumuz olgusunu saklayan bir maske olduğunu ima eder. Öyleyse bu söylediklerimiz, Agamben'in, tıpkı Adorno ve Foucault gibi, toplumlarımızın gelişiminin gizli telosunun "yönetilen dünya"nın topyekûn kapanımı olduğunu, bu dünyada hepimizin "biyosiyaset"in nesnelere indirgendiğimizi söyleyenlerin safına dosdoğru katıldığı anlamına mı gelir? Agamben "demokratik" bir çıkış yolu olduğunu reddetse de, Aziz Pavlus'a dair ayrıntılı okumalarında, "devrimci" Mesihanik boyutu şiddetle yeniden öne sürer – ve eğer bu Mesihanik boyutun herhangi bir anlamı varsa, o da "salt hayat"ın siyasetin nihai sahası olmaktan çıktığıdır.¹⁵ Başka bir deyişle, "zamanın sonunu bekleme"yi esas alan Mesihanik tavırda tam da "salt hayat"ın merkezi yeri askıya alınır; bunun tam

¹⁵ Bkz. Giorgio Agamben, *Le temps qui reste*, Paris: Editions Payot & Rivages, 2000.

aksine, post-siyasetin temel özelliği ise tam da “salt hayat”ı idare edip düzenleme anlamında siyaseti “biyosiyaset”e indirgemesidir.

Hangi Antigone günümüzdeki duruma uyardı peki? Bu soruya bir karşılık bulmaya uğraşırken bir başka üçlüyü hayal ettim: Başlangıç noktası aynı kalıyor ve üç versiyon yalnızca oyunun ortasındaki kritik bir noktada –Antigone ile Kreon arasındaki büyük karşılaşmada– farklılaşıyor:

--- İlk versiyon Sophokles’in verdiği neticeyi izliyor ve sonuçta hüküm veren koro Antigone’nin kendi ilkesinde (*fiat justitia pereat mundus*^{16*}...) kayıtsız şartsız ısrar etmesini övüyor.

--- İkinci versiyon Antigone kazanacak olsa, yani Kreon’u Polyneikes’in usulünce gömülmesine izin vermeye ikna edecek olsa, yani ilkeli tavrı galip gelecek olsa neler olacağını gösteriyor. Bu versiyonda, sonuçta hüküm veren koro pragmatizme dayalı bir Brechtçi methiye şiiri okur: Yönetici sınıfın onura ve katı ilkelere itaat etmeye gücü vardır, oysa sıradan insanlar bunun bedelini öderler.

--- Üçüncü versiyonda, Koro aptalca edilmiş klişe hikmetli lafların satıcısı olmaktan çıkıp aktif bir faile dönüşür. Antigone ile Kreon arasındaki hararetli tartışmanın doruk noktasında, Koro bir adım öne atar ve ikisini de tüm kentin bekasını tehlikeye atan aptal tartışmaları için fırçalar. Bir tür *comite de salut public* gibi hareket eden Koro kolektif bir organ olarak hâkimiyeti eline alır, yeni bir hukuk dayatır ve böylece Thebai’ye halk demokrasisini yerleştirir. Kreon tahttan indirilir, Kreon da Antigone de tutuklanır, mahkemeye çıkarılır, hemen ölüme mahkûm edilip tasfiye edilir.

^{16*} (Lat.) “Dünya mahvolursa da adalet yerini bulmalı” (ç.n.).

Sophokles'in *Antigone*'si burada böylece Bertolt Brecht'in üç öğretici oyunu ("Jasager", "Neinsager", "Jasager 2") tarzında yeniden anlatılmış olur: Kritik karar verme ânında, olaylar üç farklı yöne gider – daha sonra iki filmde, Krzysztof Kieślowski'nin *Kör Talih*'i ile Tom Tykwer'in *Koş, Lola, Koş*'unda kullanılan bir yordamdır bu. Benim öncülümse şu: Böyle bir sahneleme bizi çağımız için hakiki bir *Antigone*'yle karşı karşıya getirir; böylelikle oyunun kadın kahramanına duyduğumuz sempatiyi ve şefkati acımasızca terk ederiz, onu sorunun bir parçası haline getiririz, bir çıkış yolu öneririz ve bu da insancıl rehabet halindeki bizi sarsar.

Hikâyeyi yeniden anlatma girişimim bilinçli bir şekilde anakronistik. Sadece şunları belirtiyim yeter: Koro'nun atıfta bulunduğu Kol Nidre çağımızın ilk binyılının ancak ikinci yarısında ortaya çıkmıştı. Ian Johnston'ın *Sophokles* çevirisine dayanan bu metinde, Talmud'tan, Euripides'in *Elektra*'sından, Hegel'in *Tinin Fenomenolojisi*'nden, Walter Benjamin'in çeviri sanatı hakkındaki denemesinden, Brecht'in şiirlerinden, Orson Welles'in *Yurttaş Kane*'inden, Paul Claudel'in "Rehine"sinden, Panait Istrati'den, Vladimir Safatle'den, Alenka Zupančič'ten ve daha başkalarından kimi fikirler ve ifadeleri özgürce ödünç aldım. Bu metin bir sanat eseri değil, bir etik-siyasal egzersiz olma iddiasında.

Antigone'nin Üç Yaşamı

KİŞİLER

ANTİGONE
İSMENE
KREON
HAİMON
TEİRESİAS
KORO
HABERCİ

Oidipus'un Kızı
Oidipus'un Kızı
Thebai Kralı
Kreon'un Oğlu
Kâhin
Yaşlı Thebaililer

KOROBASI

Derin otların arasında yatık bir kaya gururla tek başına duruyor.

Ama güçlü bir adamın elleri kaldırıncı onu, solucanlar, böcekler,

hamamböcekleri, hayatın tüm o üşüşen ve mide kaldıran uğultusu

çarpıyor göze, tanrıların bile baş edemeyeceği bir kaos bu.

Nihai gerçekliğimiz böyle işte. Bazı kahraman insanlar

bu kaosa biraz çeki düzen vermeye uğraşıyor, ama nafîle, sefil biçimde başarısız oluyorlar,

bu çabaları kozmik düzenin daha da istikrarsızlaşmasına sebep oluyor sadece.

Hayatımız bozuk bir tekne, parçaları dört bir yana dağılmış.

Tanrılar bizi zar gibi atıp oyun oynuyor adeta.

Bir hayat hikâyesi anlatıldığında, birçok noktada

o hikâyenin aslında başka bir yola girme ihtimalinin olduğunu kaydediyoruz.

Parçaları bir araya getirmenin ve arızalı tekneyi düzeltmenin mümkünatı yok,

ama başka bir şey yapmamız mümkün. Bir kahramanın yaşamını anlatırız ki,

tanrıların zarlarını attığı o çatallanma noktasında, gelebilecek tüm zarları

anlatmış oluruz. Birbirine paralel, üst üste binmiş bir sürü hikâyemiz olur böylece,

ve ahenkli bir Bütün oluşturmaya da bunlar, tam bir resim koyarlar gözlerimizin önüne.

İşlerin nasıl daha iyiye gitmiş olabileceğini öğreniriz bundan, ama bir de bize bazen

kötü talih gibi görünenin aslında gizli bir lütuf olduğunu, çünkü başka ihtimallerin

çok daha kötü olabileceğini öğreniriz.

Thebai'ye, kendi şehrine saldırırken katledilen, hain kardeşinin layıkıyla gömülmesini

isteyen zavallı Antigone'nin durumu da böyleydi işte.

Hikâyemiz şimdi kraliyet sarayının önünde başlıyor...

[Thebai şehrinde, arka planda duran kraliyet sarayının hemen önünde; sarayın ana kapıları seyirciye bakar durumdadır. İsmene'yi sarayın dışına çıkaran Antigone sahneye girer.]

İSMENE

Niçin getirdin beni buraya, kapıların dışına?

Aklında karanlık ve kasvetli haberler var herhalde.

ANTIGONE

Bir bana bak.

Kreon iki erkek kardeşimize ne yapıyor?
Birini tam bir cenazeyle şereflendirip
diğerine şerefsizce muamele ediyor!
Diyorlar ki Eteokles âdetler gereğince gömülmüş,
aşağıdaki ölülerin onuruna nail olsun diye.
Perperişan ölen Polyneikes içinse,
bir emir yayılmış şehrin dört bir yanına – öyle diyor in-
sanlar.
Cenazesi kaldırılmayacakmış, ona ağıt yakılmayacakmış,
gömülmeden, arkasından ağlanmadan öylece bırakılacak-
mış ortada,
kuşların bakacağı tatlı bir hazine olacakmış bu,
canları isterlerse de yumulacakları bir hazine.
Bu emre karşı gelen herkes
şehrin önünde taşlanarak öldürülecekmiş.

İSMENE

Ah benim zavallı kardeşim, eğer olan biten buysa,
durumu hafifletmeye veya sorunu çözmeye yarayacak
ne diyebilirim, bir söyle?

ANTİGONE

Bunda benimle birlikte hareket edip etmeyeceğini düşün
önce.
Yardım edecek misin bu ellerin, Polyneikes'in cesetini kal-
dırıp gömmesine?

İSMENE

Kardeşine olan sevgin çok tuhaf,
 ben kendimi görmüyorum onda. Bu sevginde hiç merha-
 met yok,
 sevilene karşı hiç şefkat yok.
 Sanki onu ölü olması için seviyorsun,
 sevdiğini yok etmeye hazırsın adeta.

ANTIGONE

Hakiki sevgi soğuktur, ölümün kendisinden daha soğuk.
 Dalgalanıp duran bir his değildir.
 Kaya gibi katıdır, duyguların etkisini başından savar,
 tüm baskılara ve kısıtlamalara kolayca göğüs gerer.

İSMENE

Bir kadın böyle konuşmamalı, hem de asla.
 Doğuştan kadın olduğumuzu ve dolayısıyla
 erkeklerle savaşmamamız gerektiğini hatırimızda tutma-
 lıyız.
 Yönetenler çok daha güçlü olduğu için,
 bunda ve başımıza daha da kahredici ıstıraplar getiren
 olaylarda
 başımızı önümüze eğip itaat etmek zorundayız.
 Bu yüzden yeraltındakilerin affını dileyeceğim –
 mecbur kılındığım için, kontrolü elinde tutanlara riayet
 edeceğim.

Mecburum bunu yapmaya.

Fazlasını yapmaya çalışmanın manası yok.

ANTİGONE

Pekâlâ, eğer istersen, tüm tanrıların itibar ettiği yasaları kınadığını gösterebilirsin mesela.

İSMENE

Onlara saygı duyuyor değilim. Ama devlete karşı hareket edemem. Doğamda yok bu benim.

ANTİGONE

Doğa bahanen olsun öyleyse. Ama şunu unutma ki onu sen seçtin.

Benim tercihimse farklı, o yüzden şimdi gidip sevgili kardeşime bir höyük yapacağım.

İSMENE (kendi kendine mırıldanır)

Sen de bir tercihte bulundun. Görevin, bahanen olmuş.

[Antigone saraydan uzaklaşır. İsmene onun gidişini izler ve sonra yavaş yavaş saraya geri döner. Thebaili ihtiyarlar Korosu ile Kreon sahneye girer.]

KREON

Taht da benim, tüm krallık gücü de,

zira ben, katledilmiş olanlara kan bağıyla en yakın olanım.
Her şeyi daima izleyen tanrı Zeus bilsin ki
burada yurttaşların başına bir felaketin,
güvenliklerine bir tehdidin yaklaştığını görürsem sessiz
kalmam.

İşte bu yüzden Oidipus'un oğulları hakkındaki emirlerimi
tüm yurttaşlara duyurdum.

Kentimizi kurtarmak için savaşırken canını veren,
mızrakçılarımızın en iyisi, en cesuru Eteokles,
toprağa incek en soylu naaşlara yapılan
tüm o arındırıcı ayinler eşliğinde gömülecektir.

Kardeşi –hani şu sürgünden dönen, atalarının kentini
ve o kentin kendi tanrılarını bertaraf etmek için yanıp tu-
tuşan,

ailesinin kanına tutunup insanları köleleştirmeye hevesle-
nen o Polyneikes–

devletçe yapılan duyuruyla, ona hiçbir höyük, hiçbir cena-
ze töreni yapılmayacak

ve arkasından ağlanıp ağıt yakılmayacak. Gömülmeden
öylece bırakılacak ki

kuşlar ve köpekler cesedini yesin,

ve onun bu rezil kaderini herkes uluorta hatırlasın.

Bu benim kararım. Şayet biri buna karşı çıkmayı geçiri-
yorsa aklından,

başına gelecekleri de bir düşünsün.

Eğer Polyneikes usule göre gömülürse,

hainin böyle şerefleendirilmesine karşı öfkeyle karşılık ve-
recektir şehrimizin halkı,

kanlar akacak ve tüm Thebai şehri Polyneikes'in cenazesi için

yakılan bir odun yığınınına dönüşecektir.

Dolayısıyla sizlerden istirham ediyorum: Emirlerime karşı gelenlere

baş eğmeyin. Onların adalet anlayışları yanlış,

ölüm ve yıkım arzusunun aldatıcı maskesi.

Kutsal bir ayin düzenlemeye kalkarlarsa da,

bilin ki tanrıları, hepimizi yıkım cümbüşünün karanlık dipsizliğine

sürüklemek isteyen Bakkhos'tan başkası değil.

O yüzden şunu kafanıza sokun ki yas tutanın soylu yüzünün ardında

Bakkhos'un çılgın sarhoş kafası var.

KOROBASI

Kimse ölümü sevecek kadar ahmak değil.

[Saraya doğru ilerleyen bir muhafız sahneye girer.]

KREON

Seni bu kadar üzen ne oldu?

Meşum haberlerin var anlaşılan.

MUHAFİZ

Haber Polyneikes'in cesedi hakkında.

Az önce biri ölüyü gömdü, cansız bedeni kuru toprakla kaplayıp tüm uygun ayinleri düzenledikten sonra kayboldu gözden.

KREON

Ne diyorsun sen böyle? Kim kalkışabildi buna?

MUHAFİZ

Bilmiyorum. Her kim yaptıysa bir iz bırakmamış arkasında. Ceset saklanmıştı, ama bir mezara değil. Üzeri hafifçe toprakla örtülmüştü, biri sanki bir laneti defetmek için yapmıştı bunu.

KORABAŞI

Efendim, bir süredir düşünüp duruyorum, tanrıların iradesiyle gerçekleşmiş olabilir mi bu eylem?

KREON

Kapa çeneni! Öfkemden kudurtma beni söyleyeceklerinle, ve bu söyleyeceklerinle, çıkmasın şimdi ortaya yaşlıdan başka aptal da olduğun.

Demin söylediğine, tanrıların bu cesedi dert edebileceğine dayanamaz kimse.

[Muhafız, yanında Antigone'yi getirerek sahneye girer. Antigone mukavemet göstermiyordur.]

MUHAFİZ

Eylemi gerçekleştiren kişi işte burada.

İşte bu kızmış – ölünün cesedini cenaze ayinleri eşliğinde gömerken gördük onu.

Çıplak bir cesedi gördüğünde, yuvasını yavrularından öksüz bulmuş

bir kuş misali, feryat figan ediyordu.

Çıglıklar atıp dövünüyordu, sonra elleriyle ufalanmış toprak attı cesedin üstüne.

İncelikle işlenmiş dövme bakır bir testiden üç kez su dökerek ona hürmetini sundu.

Bunu görür görmez hemen üstüne çullanıp yakaladık onu.

Hiç korkmuş değildi. Onu hem eski hem de bu suçuyla itham ettik.

Öylece durdu orada, hiçbir şeyi inkâr etmeden.

KREON

Sen, başını yere doğru eğen sen, ne diyorsun bakalım?

Bunu yaptığını inkâr ediyor musun, yoksa kabul ediyor musun?

ANTİGONE

Yaptığımı kabul ediyorum. Bunu inkâr etmeyeceğim.

KREON

Yaptıklarını yasaklayan emrin farkında değil miydin?

ANTIGONE

Duymuştum o emri. Nasıl duymayabilirdim ki?
Herkesin malumuydu.

KREON

Ve buna rağmen o yasaları çiğnemeye cüret ettin ha?

ANTIGONE

Evet. Yaptığın duyuruların hiçbirisi bir faninin tanrıları,
onların yazısız ve değişmez yasalarını hükümsüz bırakacak
kadar güçlü değil.
Dün de vardı o yasalar, bugün de ve hep var olacaklar.
Kimse de bilmiyor ilk ne zaman zuhur ettiklerini.
O yüzden bir insandan korktum diye
ceza görmek istemedim tanrıların nezdinde.
Pekâlâ biliyorum öleceğimi, nasıl bilmem ki?
Buyruğunun bir önemi yok.

KREON

Senin bu yasaların – bilmiyorum
neyden bahsettiğini seni küstah kız!
Gördüklerimi, şehrimizi, onun insanlarca bilinip riayet
edilen
yasalarını muhatap alıyorum. Senin yasalarınıysa,
onları görmüyorum bile.

ANTİGONE

Benim ölümsüz yasalarım –
Onları görmek için onlara evvela inanman gerek.

KREON

Görüyorum – senin hayal ürünlerin bunlar öyleyse?

ANTİGONE

Onlara bir inanmaya gör, gerçek olduklarını,
gördüklerinden çok daha gerçek olduklarını,
onlara dokunamasan bile
çok daha çiğnenemez olduklarını görürsün.

KORABAŞI

Anlaşıldı
Bu kızda tutkulu bir ruh var –
babası da aynıydı. Belalı zamanlarda
uzlaş gerektiği hiç dank etmiyor kafasına.
Arızası adından da belli. Hem “bükülmez”
hem de “doğurmaya karşı” demek anlamı.
Toplumumuzdaki kadınlar doğurup anne olarak
bükülüp tâbi olurlar erkeklerin üstün iradesine.
O yüzden biz hatalıydık ve o ölümü seven bir ahmak.
Çılgın ve küstah, hiç de iddia ettiği gibi mütevazı değil.
Yeraltındaki tanrılarına sadık olmak olsaydı tek isteği,

onları yeraltında, herkesin gözünden uzakta, aile tapınağında anmalı.

Öne çıkıp onlar hakkında uluorta konuşarak, kralı karşısına alarak

erkeklerin alanına girdi.

Sözleri bir kadının sözleri gibi tınlayabilir, ama hareketi bir erkek hareketi.

KREON [KOROBASI'na hitaben]

Bu kız ilan ettiğimiz yasalara muhalefet ederken zaten yeterince küstahtı.

Burada yine o mağrur itaatsizliğini gösteriyor – yapacağını yaptıktan sonra, şimdi bir de bununla övünüyor. Yaptığına gülüyor. Şimdi, istediğini yapıp cezasız kalırsa, buradaki adam ben değil o olur.

ANTİGONE

Gel de al canımı öyleyse. Daha ne istiyorsun benden?

KREON

Ben mi? Hiçbir şey istemiyorum. Tüm bunda benim bir muradım yok.

Ben konuştuğumda, şehrimizin yasaları benim aracılığım ile konuşuyor.

Ben sadece bir aracıyım, adaletin hedefine varmasını sağlayan bir araç.

Böylelikle, hiçlik olarak, her şeye sahibim.

ANTİGONE

Öyleyse niye geciktiriyorsun? Peki ağabeyimin cenazesini kaldırmaktan

daha büyük onura erişebilir miydin?

Korkudan dudakları mühürlenmiş olmasaydı,

buradaki herkes bunun hoşlarına gittiğini doğrulardı.

Ama işte, her türden imtiyazlara erişmeni sağlayan bir kral olunca,

canın istediği gibi konuşup hareket edebiliyorsun.

KREON

Koca Thebai'de bir sen varsın meselelere böyle bakan.

ANTİGONE

Onlar da görüşlerimi paylaşıyor,

ama sırf senin için ağızlarını kapıyorlar.

KREON

Senin bu geri kalanlarınkinden son derece farklı olan bu görüşlerin,

seni azıcık olsun utandırmıyor mu?

ANTİGONE

Hayır – anamın çocuklarına saygı göstermekte

utanılacak hiçbir şey yok.

KREON

İşini kolaylaştırmaya kalkma, seni küstah çocuk.
Ağabeyin bu şehre ihanet etti
ve onun rezil hareketleri yüzünden
her gece birçok dul gözyaşı döküyor.
Ağabeyin bu yurdu yok ediyordu,
diğer kardeşinse yurdu savunmaya gitmişti.

ANTİGONE

Aşağıdaki dünyada bu tür eylemler suç teşkil etmiyor belki de.

KREON

Aşağıda, kimsenin içinden çıkıp hayata geri dönmediği o yerde
hükümler nedir, kim bilir.
Eğer senin dediğin gibiyse, aşağıdaki dünya
adaletin hiçbir anlamının olmadığı tuhaf bir yer demektir.
Bence adil bir dünyada, bir düşman asla bir dost olamaz,
ölümde bile.
Bir insan öldüğünde, amelleri tanrıların tarafsız gözleriyle
ölçülür
ve adaletin terazisinde ona uygun bir yer tahsis edilir.
Eğer kötü biri, hayattayken, başkalarını aldatmada başarılı olup
bir kahraman olarak selamlansa bile, öldükten sonra
amelleri neyse oldukları gibi görünecek ve ondan nefret
edilecektir.

ANTİGONE

Fakat benim doğam sevmek. Nefret edemem ben.

KREON

İnsanın doğası bazen kötü bir rehberdir. Ağabeyinden ben de nefret etmiyorum.

Nasıl edebilirim ki? Dayısıyım ben onun.

Edimlerim ve kararlarım aracılığıyla konuşan nefret değil adalet.

Öyleyse aşağıdaki ölümlere git. Seveceksen sev onları.

Hayır, hayır, yaşadıkça ben, hiçbir kadın kamusal alanda kafa tutup yönetemez beni.

[Evden İsmene'yi Kreon'a getiren iki refakatçi sahneye girer.]

KREON

Hey sen, bu gömme işine karıştığını kabul ediyor musun, yoksa bundan hiç haberin olmadığına yeminler mi edeceksin?

İSMENE

Benim de payım var.

Suçun sorumluluğunu ben de taşıyorum.

ANTİGONE

Hayır, hayır.

Adil olmaz bunu söylemen.

Sen istemedin. Seninle birlikte çalışmadım.

İSMENE

Şimdi başın belada olduğuna göre, yoldaşın olarak

ben de acı çekmekten utanmıyorum.

Bırak da ölümlere hürmetimi gösterip seninle birlikte öleyim.

ANTİGONE

Ölümümü paylaşmaya veya yapmadığın şeyleri yaptığını iddia etmeye çalışma.

Ben öleceğim ve bu da kâfi olacak.

İSMENE

Seni ölmeye terk ederken perişan hissediyorum.

ANTİGONE

Fakat sen yaşamı tercih ettin. Ölmekse benim tercihimdi.

Topla cesaretini. Sense yaşıyorsun. Oysa benim ruhum ölümlere yardım edebileyim diye çoktan öldü.

İSMENE

Burada sen olmadan yalnız nasıl yaşayabilirim?

KREON

Onun burada olduğundan bahsetme. Onun yaşamı bitti.

İSMENE

Kendi oğlunun gelinini mi öldüreceksin?

KREON

Neden olmasın? Oğlumun süreceği başka tarlalar var.

İSMENE (kendi kendine sessizce konuşarak)

Talihsiz babam kendi anasının tarlasını sürüyordu.

KOROBASI

O yüzden ölmeli – buna karar verildi artık.

KREON

Evet – senin ve benim için mesele kapandı.

[Kreon sahneden ayrılır.]

ANTİGONE

Tüm bu sefaletimle, hiçbir evim yok
ne insanların ne de cesetlerin,
ne sağların, ne ölülerin arasında.

Bir kahraman ölüyken canlıdır, yurttaşlarının şanlı hafızasında yaşamaya devam eder,

oysa ben yaşarken bile ölüyüm, zelil ve utanılası bir şeyim insanların gözündeki.

O halde kimim ben?

Dinlemiştim vaktiyle, ziyaretçilerimizden biri olan Frigyalı Tantalos'un kızının öyküsünü –

Sipylos'ta, dağın tam zirvesinde
ıstırap çeke çeke ölmeye gitmiş.

Oradaki taşlar, tıpkı duvarsarmaşıkları gibi,
bedenini yiyip durmuş ve şimdi, dediklerine göre,
o feryat figan ederken, kar ve yağmur hiç terk etmiyormuş.
Ağladıkça, gözkapaklarından taşan yaşlar sel gibi akıyormuş boynuna.

Tanrı beni en çok onunkine benzeyen nihai bir istirahata gönderiyor.

KORO

Öldükten sonra, bir kadının, yaşamda ve ölümdede,
yarı-tanrıların kaderini paylaştığının söylenmesi onun için iyi bir şeydir.

Ama sen, Antigone, sen henüz ölü değilsin –
ve hâlâ yaşıyorken, kendin hakkında bir mit örüyor,
öldüğünde nasıl görüneceğini tahayyül ediyorsun.

Öyle konuştuğunda, gözyaşları dökülmez,
ancak bir tebessüm geçip gider dudaklarımızdan –
kendisine âşık, ölmek üzereyken bile nasıl görüneceğini
düşünecek kadar kibirli bir kıza tebessüm ederiz öylece.

Evet, her şeyi feda ettin, fakat kendi fedanı feda etmedin.
Her şeyi verdin, fakat verme edimini vermedin.
İşte ancak bunu yaptığında, yani gözden kaybolmakla
kalmayıp
gözden kayboluşun da gözden kaybolduğunda
kendini sevmekten çıkacak
ve bu asil jestinle, hakiki tevazuya varacaksın.

ANTİGONE

Alay ediyorsunuz benimle! Ben burada ölümü beklerken
yüzüme baka baka niçin aşağılıyorsunuz beni?
Tüm bu sefaletimle, hiçbir evim yok
ne insanların ne de cesetlerin,
ne sağların, ne ölülerin arasında.
Ağabeyimin cenazesini kaldırmamın ödülü bu.
Ne var ki bilgelerin nazarında haklıydım sizi onurlandırmakta.
Bunu anneleri olarak, kendi çocuklarım için
veya çürümüş halde yatan ölü kocam için yapmazdım –
hayır, yurttaşlara meydan okuyarak değil.
Bunu iddia ederken hangi yasaya başvuruyorum?
Kocam ölseydi, bir başkası çıkardı
ve bir çocuğumu yitirseydim, bir başka adamla bir başka
çocuk yapardım.
Fakat babam ve anam Hades'in evinde saklandığı için,
kanlı canlı bir kardeşim bir daha hiç olmayacak.
Buydu sizi onurlandırmak için kullandığım yasa.

KORO

Sözlerin arkalarındaki düşüncelerden daha fazla hakikati dile getiriyor.

Şimdi görüyoruz ki onurlandırdığın yasa

sırf sana ve ağabeyine dairmiş,

ölen herkese saygıya dair değil.

Son oyunağından mahrum kalmış bir kıza dairmiş.

[Görevliler idam etmek üzere Antigone'yi alıp götürür. Saraydan gelen Haimon sahneye girer.]

KREON

Oğlum, gelinine giydirilen hükmü duydun mu? Ve buraya babana öfke

duyarak mı geldin? Yoksa bana sadık mısın,

ne yaparsam yapayım benim tarafımda mısın?

HAİMON

Baba, ben seninim. Bana göre senin yargıların ve onlara göre davranışın hayırlıdır.

Onların izinden gideceğim.

KREON

Kalbin gerçekten de hep böyle kararlı olmalı oğlum, babanın yargısının arkasında durmalısın.

O yüzden bu kızı tükürüp at – o senin düşmanın.

Bırak da Hades'te başkasıyla evlensin.
 Kibirlenip yasalarımızı çiğneyen
 veya önderlerimizi ne yapmaları gerektiğini söylemeyi
 düşünen
 kimse mazhar olamaz övgülerime. Hayır, hayır.
 Kent kimi getirdiyse başa,
 küçük büyük, haklı haksız,
 mesele ne olursa olsun, ona itaat etmeliyiz.
 Zira önderliğin olmayışından beter kötülük yoktur.
 Koca koca kentleri yok eden, yuvaları harabeye çeviren
 ve savaşta askerleri kaçırta budur.
 İnsanlar başarılı olduğunda, neredeyse her durumda
 hayatlarını güvenli kılan şey itaatleridir.
 Bu yüzdendir ki kontrolü elinde tutanları desteklemeli
 ve birkaç kadının bizi yere sermesine asla izin vermeme-
 lidirler.
 İktidardan düşersek, bu bir erkeğin elinden olsun.
 Hiç değilse bir kadından aşağı denmez bize.

KORO

İhtiyarlığımız bizi yanıltmıyorsa şayet,
 söylediklerin makul geliyor kulağımıza.

HAİMON

Sözlerinde haklısın, ama başkaları da pekâlâ hayırlı ola-
 bilir.

Bakışların yurttaşları korkutuyor – duymak istemeyeceğin herhangi bir şeyi söyleyemiyorlar.

Ama karanlıkta onları konuşurken duyabiliyorum – kent bu kıza üzülmüyor.

Yaptığı görkemli hareketiyle

ölümlerin en kötüsüne mahkûm edilmeyi

buradaki kadınlar arasında en az hak edenin o olduğunu söylüyorlar.

Katliamda ağabeyi can verdiğinde,

onu gömülmeden öylece ortada bırakmadı,

kurda kuşa yem etmedi.

Parlak bir onurlandırmayı hak ediyor elbette.

İnsanların yaydığı karanlık gizli söylenti bu.

Bana kalırsa, baba, hiçbir şey değerli değil

senin esenliğinden. Bir çocuk için,

babalarının artıp büyüyen şan ve şerefinden

daha büyük bir onur olabilir mi?

O yüzden tek bir düşünceye saplanma öyle,

sırf senin söylediklerinin haklı olduğunu düşünme.

Yalnızca kendisinin bilge olduğunu,

başkalarından daha iyi konuşup düşündüğünü sananlar

ifşa edildiklerinde, herkes görür içlerindeki kofluğu.

Bilge de olsa, bir insan için birçok şey öğrenmenin,

esnek kalmanın utanılacak yanı yoktur.

Haydi yatıştır öfkeni. Değişebilmene olanak tanı.

Daha genç bir adam olarak görüşlerimi ifade edebileceğim,

şunu söyledim: En iyisi herkesin doğuştan her şeyi anlaması olurdu,

öyle değilse, ki genelde hal böyledir,

insanlar güzel konuştuğunda, onlardan bir şeyler öğrenmek hayırlıdır.

KREON (kendi kendine mırıldanır)

Evet, insanlar yapıp ettiklerim hakkında homurdanıp şikâyetlenebilir,

ama yine de bunun yapılmasını, kendileri değil, bir başkası tarafından

yapılmasını istiyorlar. Tam bir önder gibi davrandım burada ben –

yaptıklarımla, insanların istediğini kabul etmeye korktuğu şeyi

bilfiil uygulamaya koydum.

İnsanlar ikiyüzlüler, istiyorlar ki kirli bir iş halledilsin ve kendi elleri temiz kalsın.

KOROBASI

İkinizin söyledikleri de harikaydı.

Efendim, şayet oğlunuzun söyledikleri yerindeyse,

ondan öğrenmek uygun görünüyor,

ve sen de, Haimon, krala kulak ver.

KREON

Benim yaşımdaki adamlar, onun kadar genç adamlardan
bilgece şeyleri öğrenmek için okula mı gideceğiz?

HAİMON

Bunda sorun yok. Ve şayet ben gençsem,
düşünme yaşımlı, yaptıklarına bak.

KREON

Yaptıkların arasında bu, yani yasalarımıza
karşı hareket edenleri onurlandırmak da mı var?

HAİMON

Ne istiyorsun? Konuşmak ve hiçbir cevap duymamak mı?

*[Haimon sahneden ayrılır, koşarak saraya gider. Kapıdan içeri ufak bir
oğlanın elinden tuttuğu Teiresias girer.]*

KREON

Seni ne getirdi buraya, yaşlı Teiresias?
Thebai'miz üzerinde toplanan kara bulutlar olmalı...

TEİRESİAS

...sadece kara bulutlar değil –
Göremiyor musun yağmurun zaten yağdığını ve

bastırarak sağanakla soylu şehrimizin sürükleneyeceğini?
 Hepsi senin suçun. Münakaşa etmeyi bilirsin,
 hazırcevapsın, zeki de görünüyorsun,
 lakin sözlerin hiç anlam ifade etmiyor. Seni mutsuz adam,
 Polyneikes'in cenaze ayinlerini yasakladığında,
 ne dediğine dair zerre fikrin yoktu.
 Delirmişsin! Şeytani deliliğe kapılan Antigone değil,
 sensin, kralımız.

KREON

Yaşlı ve bilge bir adamın ağzından çıkan sert sözler bunlar.
 Dayanağın var mı peki bunlara?

TEİRESİAS

Seni delirten şey tam da muhakemen. Görmezden geliyor
 kadim gelenekleri. Bizlerin, fi tarihinden gelen gelenek-
 lerde
 kök salmış insanların arasında yaşamıyor gibi davranıyor-
 sun.
 Tanrıların nazarında biz faniler hepten cahilizdir.
 Atalarımızdan gelen, zamanın kendisi kadar köklü o gele-
 nekler var ya,
 keskin zekâlar ne incelikler icat ederse etsin, hiçbir argü-
 manla yıkılamayacak onlar.
 Demem o ki Bakkhos'un deliliğine karşı çıkarken,
 kendi deliliğini seriyorsun ortaya.

KREON

Sözlerimde incelikli bir mugalata yok.

Yaptığım her şey akıllıca, bilgece düşünüp taşınmaya dayanıyordu.

Ve tek amacım kent-devletimizi kaostan ve yıkımdan kurtarmaktı.

TEİRESİAS

Aklın başında zannediyor olabilirsin, ama devletini hasta eden bu,

yerli yerinde muhakemendi – senin politikaların sebep oldu buna

Kentimizde sunaklarımız ve ocaklarımız kirletildi,

hem de hepsi, kuşların ve köpeklerin getirdiği

Oidipus'un sefilce uzanan ölü oğlunun çürümüş et parçalarıyla

Tanrılar artık kabul etmeyecek kurbanlarımızı,

dualarımızı, ateşte yaktığımız uyluk kemiklerimizi.

Hiçbir kuş bir çığlık atıp bize açık bir işaret sunmayacak,

zira onlar da tıka basa doldurmuş karnını ölmüş bir adamın yağı ve kanıyla.

Şunu bir düşün, oğlum.

Herkes hata yapar – vaka-i adiyedendir bu.

Ama olur da hata yaptıklarında, inatçılıklarını bırakıp

içine düştükleri kötülüğü düzeltmeye çalışırlarsa,

ahmak veya kötü talihin kurbanı denemez artık onlara.

Ölülere tavizler ver – nedir görkemi

ölü birini bir daha öldürmenin?
 Böyle yaptığında, görmeyeceksin
 güneşin etrafında birçok kez dönüp durduğunu
 kendi soyundan bir çocuğu kaybedene dek,
 bu cesetlere mukabil bir cesedi.
 Atıverdin aşağıdakilere
 yukarıdan birini – o küstahlığınla
 canlı bir ruhu bir mezara taşıdın,
 aşağıdaki tanrıların sahip olduğu bir beden bıraktın bu-
 rada –
 gömülmemiş, sahihsiz kılınmış, kutsanmamış bir beden.
 Senin veya yukarıdaki tanrıların umrunda değil bu.
 Bunu yaparak aşağıdakileri çiğniyorsun.

[Genç oğlanın elinden tuttuğu Teiresias sahneden çıkar.]

KOROBASI

Efendim, efendim, bunlar dehşet verici kehanetler –
 sizin iyi tavsiyelere kulak vermeniz gerek.

KREON (besbelli sarsılmıştır)

Ne yapayım, söyle. Konuş. Konuş da yapayım.

KOROBASI

Git de kızı kaya mezarından çıkar.
 Sonra o gömülmemiş cesede bir mezar hazırla.

Haydi şimdi git de yap bunu.

Yaptırma bu işi başkalarına.

KREON

Nasılsam öyle gideceğim.

Haydi uşaklar, her biriniz de geliyorsunuz.

Haydi. Baltalarınızı da getirin.

Hızlıca tepeye koşalım.

Değiştirdim kararımı.

[Kreon ve uşakları telaşla sahneden çıkar.]

KORO

Tekinsiz ve şeytani olan çok şey var,

ne var ki hiçbir şey daha tekinsiz ve şeytani değil insandan.

İnsan konuşmayı ve rüzgâr hızında düşünmeyi öğretti kendine,

duygularını terbiye edip ortak medeni hayata girdi,
dondurucu ayazlardan

ve kış fırtınalarında şakır şakır yağan yağmurlardan kaçmayı,

gök kubbenin altında zorlukla yaşamayı öğrendi.

İnsan işte böyle – yaptığı her şeyde pek maharetli.

Becerileriyle karşısına çıkamayacağı bir olay yok –

ölümünden başka – bir ölüm var kaçınamayacağı.

Yaratıcı becerilerinin nitelikleri
sanatları onun hayallerinin ötesine taşıyor
ve onu kâh kötüye kâh iyiye yönlendiriyor.
Ülkesinin yasalarına saygı gösterir
ve tanrılara yemin ederek adaleti onurlandırırsa,
kentinde yüksek onura erişir.
Ne var ki cüretkârlaşıp kötüye yüzünü dönerse,
kentsiz kalır ortada. Öyle bir adamla
ne evimi paylaşırım ne de öylesinin zihnimi bilmesini isterim.
Nitekim hakiki başarının en mühim kısmı bilgeliktir.
Yani tanrılara karşı saygısızca hareket etmemek demektir.
Çünkü küstah adamların böbürlenmeleri büyük darbelerle cezalara yol açar.
Bu yüzden ki insan ihtiyarlıkta keşfedebilir bilgeliliği.

[*Sahneye bir haberci girer.*]

KORABAŞI

Krallarımızın evine sıcak bir kara haber mi getirdin?

HABERCİ

Öldüler
ve bunun müsebbibi yaşayanlar.
Genç kızın kayalık mağarasına,

o ölümün gelininin oyuğuna gittik
Gömütün en uçtaki köşesinde
Antigone'yi bir ilmikle boynundan asılı gördük.
Haimon beline sarılmıştı onun.
Ona sıkı sıkı tutunuyor, feryat figan ediyordu,
şimdi ölülerin arasında yer alan gelinini kaybetmenin ke-
deriyle.
Babasının işiydi bu.
Kreon onu gördü, korkuyla inildedi,
sonra içeri girdi ve endişeyle çığırđı,
“Bedbaht oğlum, ne yaptın sen böyle?
Buraya gel, evladım –sana yalvarıyorum– lütfen gel.
Ama oğlan ona vahşî gözlerle dik dik baktı,
yüzüne doğru tükürdü ve tek bir kelime bile etmeden,
iki ucu keskin kılıcını çıkardı kınından. Kreon geri gitti,
böylece oğlan babasına isabet ettirmeyi beceremedi.
Kendine öfkelenen bahtı kara oğlan
tam o an kendi kılıcına yaslandı
ve kılıcın yarısını soktu kaburgalarından içeri.
Bilincini daha kaybetmemişken, zayıf kollarıyla
kucakladı kızı ve son nefesini verirken, öksüre öksüre
kan kustu kızın pürüzsüz yanağına.

KORABAŞI

Ah Teiresias, nasıl da çıkıyor söylediklerin!

[*Yan taraftan uşaklarıyla birlikte Kreon sahneye girer. Kreon'un elinde Haimon'un bedeni vardır.*]

KOROBASI

İşte kralın kendisi geliyor,
tabiri caizse, kollarında bu kötülüğün bir yabancından değil
kendi hatalarından kaynaklandığını açıkça hatırlatan bir şeyle.

KREON

Ahhh... Korkum ürpertiyor şimdi beni.
Niçin biri çıkıp da vurmuyor bana,
çift bıçaklı bir kılıçla kalbimi yarıp geçmiyor?
Eyvahlar olsun bana... tüm bunların suçu benim.
Bu suç benden alınamaz veya benden başka bir ölümlü
adama taşınamaz
Bu suç sadece ve sadece benim...

KORO

Ölümlü insan evlatlarının kurtuluşu yok,
kaderin yazdığı olaylardan.

KREON

Böyle korkunç şeyler olduğunda, gökyüzü sanki hiç tan-
rılar yokmuş,
sanki insanlar griye kesmiş ruhsuz bir dünyada tek başına
yaşıyormuş
gibi kararıyor adeta.

KORO

Gel gör ki böyle bir dehşeti ölçebilmek için tanrılara ihtiyaç vardır.

Dehşet insanın uzanabileceği menzilin çok ötesine geçer.

KREON

Alın götürün bu ahmak adamı buradan.

Oğlum seni ben öldürdüm, istemedem.

Bilmiyorum nereye bakayım, nereden destek bulayım.

Neye dokunsam hataya dönüşüyor

ve kader o kahredici yüküyle başımın tepesine çıkıyor.

Keşke olaylar geri sarılabilse de farklı bir yola girmeleri sağlansa,

keşke gerilere uzanıp geçmişteki kararlarımı değiştirebilsem...

[Uşaklar Kreon'un basamakları tırmanıp saraya çıkmasına yardım eder, Haimon'un bedenini de beraberlerinde taşır. Koro ise sahnede kalır; korobaşı önceden söylenmiş sözleri tekrarlayarak bizi önceki bir âna geri getirir.]

KORABAŞI

Git de kızı kaya mezarından çıkar.

Sonra o gömülmemiş cesede bir mezar hazırla.

Haydi şimdi git de yap bunu.

Yaptırma bu işi başkalarına.

KREON

Nasılsam öyle gideceğim.

Haydi uşaklar, her biriniz de geliyorsunuz.

Haydi. Baltalarınızı da getirin.

Hızlıca tepeye koşalım.

Değiştirdim kararımı.

ARA FASIL – KORO

Tekinsiz ve şeytani olan çok şey var,

ne var ki hiçbir şey daha tekinsiz ve şeytani değil insandan.

İnsan konuşmayı ve rüzgâr hızında düşünmeyi öğretti kendine,

duygularını terbiye edip ortak medeni hayata girdi,
dondurucu ayazlardan

ve kış fırtınalarında şakır şakır yağın yağmurlardan kaçmayı,

gök kubbenin altında zorlukla yaşamayı öğrendi.

İnsan işte böyle – yaptığı her şeyde pek maharetli.

Becerileriyle karşısına çıkamayacağı bir olay yok –
ölümden başka – bir ölüm var kaçınamayacağı.

Yaratıcı becerilerinin nitelikleri

sanatları onun hayallerinin ötesine taşıyor

ve onu kâh kötüye kâh iyiye yöneltiyor.

Ülkesinin yasalarına saygı gösterir

ve tanrılara yemin ederek adaleti onurlandırır,

kentinde yüksek onura erişir.

Ne var ki cüretkârlaşıp kötüye yüzünü dönerse,

kentsiz kalır ortada. Öyle bir adamla

ne evimi paylaşırım ne de öylesinin zihnimi bilmesini isterim.

Bu adamların –veya kadınların– en tehlikelisi

yasaların kendilerine itaat edişiyle

cüretkârlaşıp kötüye yüzünü dönendir.

Şeytani aşırılıklarımıza gem vurmak yerine,

yasalar onun elinde onun kendi şeytani aşırılığının aracına,

kent hayatının temellerini baltalamak için kullandığı bir kayaya dönüşür.

Doğal olmayan bir sapkınlıkla, onun bu kötülüğü

adaleti gerçekleştirmeye dönük acımasız irade şekline bürünür.

[Sahneye bir haberci gelir.]

KORABAŞI

Krallarımızın evine sıcak bir kara haber mi getirdin?

HABERCİ

Öldüler

ve bunun müsebbibi yaşayanlar.

Genç kızın kayalık mağarasına,

o ölümün gelininin oyuğuna gittik
 Gömütün en uçtaki köşesinde
 Antigone'yi bir ilmikle boynundan asılı gördük.
 Haimon beline sarılmıştı onun.
 Kreon'un öncülüğünde, üçü de hep birlikte saraya,
 Polyneikes'in cesedinin kuşlarca yensin diye bırakıldığı
 yere gitti
 ve cenazeyi adabıyla kaldırdılar. Fakat bunu gören insanlar
 söylentiyi kente yaydı ve Polyneikes'i kendi kentine saldırmış
 bir hain addeden güruh
 sarsılıp öfkeye kapıldı. Güçlü duygular alevlendi,
 güruh kraliyet sarayına daldı, Kreon ile Haimon'u vahşice
 katletti,
 şeytani tutkularını zaptedemeyince de yakıp yıkıp katletmeye
 devam etti.
 Thebai şimdi baştan uca ateş içinde.

[Antigone sahneye girer, sersemlemiş ve yarı çılgın bir haldedir, enkazların arasında, etrafında ateşler yanadururken vecde kapılmışçasına yürür.]

ANTİGONE (tekrarlar)

Benim doğam sevmek. Nefret edemem ben...

KORO

Ama etrafındaki dehşet senin başının altından çıktı.

ANTİGONE

Afallamış durumdayım. Tüm bu yıkım nasıl olur da mütevazı bir talebimin, düzgün bir cenaze talebimin sonucu olabilir?

Tanrılarımıza ve onların kadim yasalarına saygı duyulsun istemiştım sadece...

KORO

Muktedirlerin onura ve katı ilkelere itaat etmeye gücü vardır,

oysa sıradan insanlar bunun bedelini öderler. Bir ihtimal, ilahi yasalar nihai otorite değildir. Bir ihtimal,

çok daha tekinsiz bir şey, çok daha tuhaf bir buyruk, ilahi muammanın dipsizliğinde uykuda yatmaktadır.

Büyük denizimizin Doğu yakasında yaşayan garip bir kavim olan Yahudilerin

en büyük bayramları olan Yom Kippur'dan önceki gece daha da garip bir dua ettikleri söylenir.

“Kol Nidre” diyorlarmış buna:

*Bu Yom Kippur ile bir sonraki Yom Kippur arasında
muhtemelen edeceğimiz tüm yeminlerden,
muhtemelen içeceğimiz tüm antlardan ve muhtemelen
vereceğimiz tüm sözlerden,
alenen vazgeçiyoruz. Hepsi bırakılsın, hepsinden el etek
çekilsin,
hepsi geçersiz ve hükümsüz kılınsın, hiçbiri ne sarsılmaz
ne yerleşik kalsın.
Yeminlerimiz, sözlerimiz ve antlarımız yemin, söz ve ant
sayılmasın.*

Büyük bir bilgelik var bu sözlerde,
dikbaşlılık ederek hiçe saydığın bir bilgelik.
Toplum Söz bağıyla kenetlenir,
Ama logos'un, söylenebilenin alanı
daima söylenemeyenin girdabında döner durur
ve tüm çabalarımız ve mücadelelerimiz
bu gizemli girdaba dairdir.
Esas sadakatimiz söylenemez olanadır
ve en büyük bilgelik, tam da bu bilgeliğin
bizi ne zaman sözümüzden caymaya mecbur edeceğini
bilmektir,
bu söz en kadim yasa olsa bile. Sen işte burada yanıldın
Antigone.
Yasan için her şeyi feda ederken, bu yasanın kendisini
kaybettin.

ANTİGONE

Ne pahasına olursa olsun, yalnızca adaletin tarafını tut-
tum.

Bu nasıl yanlış olabilir?

KORO

Eğer senin adaletin kazanırsa,
onun zaferinin görüleceği bir dünya olmayacaktır.
Görüyoruz davana kendini ne kadar adadığını,
onun için her şeyi feda etmeye hazır olduğunu.

Lakin bilgelik bize diyor ki gün olur, Davan için her şeyden vazgeçtiğinde,
 kaybettiğin şey Dava'nın kendisi olur,
 demek ki beyhudeymiş, nafileymiş tüm fedakârlıkların.
 Sonra asil bir kahraman değil, zelil bir şey olup çıkarsın,
 canlıların veya ölülerin arasında değil,
 aklımızın hayal bile edemeyeceği canavarların meskûn olduğu
 o tekinsiz aradalıkta yaşayan.

[Antigone çıt çıkırmadan, kılını kıpırdatmadan durur, yüzünde endişeyi belli eden bir tik vardır sadece.]

ANTİGONE

Canlı bir ölü kadına konuştuğunun farkında mısın?

KORO

Çünkü tüketiyorsun kendini devası olmayan,
 zaman sınırı, ölçüsü olmayan bir kederle. Kimsenin çözemeyeceği bir düğüm bu.
 Öyleyse niçin bu kadar düşkünsün katlanılmaz şeylere?

ANTİGONE

Dehşet verici şeylerle zorlandım. Bunu biliyorum.
 Tuzağın kapandığını görüyorum. Şimdi biliyorum ne olduğunu.
 Ama yaşam benim içimdeyken tek isteğim şu:

Bırakın da kendimce delireyim. Bu deliliğimle
olayların daha da geriye nasıl sarılabileceğini hayal etme-
ye,
içinde bulunduğum bu dehşetten uzaklaşmaya çalışaca-
ğım...

[Kreon yeniden sahneye girer ve yine önceki bir âna döneriz.]

KOROBASI

O yüzden ölmeli – buna karar verildi artık.

KREON

Evet – senin ve benim için mesele kapandı.

KORO

Ama bizim için, Thebai'nin mazlum halkı için kapanmadı.
Bizi fazla zorladın. Bıktık artık gölgede kalmaktan
ve sırf yapıp ettiklerine yorumda bulunmak,
seni boş hikmetli laflarla kutlamak için öne çıkmaya
müsaade edilmekten.

KREON

O küstah kızın tarafını tutuyorsun, ha?

KORO

Hayır, bu senin için çok daha kötü.

Şimdi biz size,
sorumsuzca girdiğiniz çatışmayla,
hepimizi esir eden ve tüm şehrin bekasını tehdit eden iki-
nize birden
karşı çıkıyoruz.
Yönetmeye uygun değilsiniz artık,
o yüzden biz de kolektif bir organ olarak ipleri elimize
alacak
ve yeni bir yasa egemenliği koyacağız.
Hep beraber karar vereceğiz artık.
İlk kararımız da şu: Kreon kral değildir,
tahttan indirilmiştir.
Kreon da Antigone de koruma altında.
Kendimizi hızla adalet sağlayacak bir halk mahkemesi
ilan ediyoruz.
Bu mesele bekleyemez.
Kentimiz olağanca nefes almaya başlamalı.

KREON

Ben de bunu yapıyordum halbuki.
Devletin esenliği için pragmatik davranıyordum sadece...

KORO

... biz de öyle, işte o yüzden de acımasız eylemlerinden
ötürü
ölüm emrini vereceğiz.

KREON

Kabul ediyorum, haşindim,
lakin, sıradan insanlarımızın dediği gibi,
bir iki yumurta kırmadan omlet yapılamaz ki..

KORO

Doğru, Thebai'nin dört bir yanında kırılmış yumurtalar
görüyoruz.

İyi de, senin omletin nerede bakalım?

KREON

Belalarımızın kaynağı,
Oidipus'un soyunun yaptığı korkunç işler.
Zararı kontrol etmeye çalıştım ben yalnızca,
yasa ve düzeni dayatıp
gerekirse özgürlüğü kısıtlayan bir efendi olarak.
Sizlere bir süre önce söylediklerimi tekrarlayayım.
Kent kimi getirdiyse başa,
küçük büyük, haklı haksız,
mesele ne olursa olsun, ona itaat etmeliyiz.
Zira önderlik yokluğundan
daha büyük bir kötülük yoktur...

KORO

... işte burada haksızsın.

Önderliğin olmayışından çok daha kötüsü,
dayatmaya çalıştığı o sahte düzenle
kentinde kaos yaratan adaletsiz bir önderdir.
Böyle bir düzen
müstehcen bir karikatürüdür
en berbat anarşinin.
Halk bunu hisseder ve öndere kafa tutar.
Hakiki bir düzense tüm yurttaşlara
özgürlüğün kapılarını açar.
Gerçekten iyi bir efendi tebaasının özgürlüğünü kısıtlamaz,
onlara özgürlük verir. Gündelik hayatlarımızda
âdetlerimize gömülüp göremeyiz ötesini.
Hakiki bir efendi çıktı mı karşına, yapabileceğini bilme-
diğin
şeylerin ayırdına varmanı sağlar.
“Yapamazsın!” veya “Yapmalısın!” demez sana,
“Yapabilirsin” der.
İmkânsız başarılabırsın, isyan edebilirsin.
Hakiki bir efendi tepemizde durmaz,
özgürlüğümüzü bize geri verirken
ortadan kaybolan bir araçtır o.

KREON

Anlıyorum artık ölü bir adam olduğumu, bundan bir çıkış
yolu olmadığını.

Ama şunu söylememe izin verin ki

KORO

Hayır! Muhafızlar, konuşmasına izin vermeyin, onu derhal öldürün.

Onu sarayın karanlık bir köşesine götürüp işini bitirin.

Sonra da ortaya bir yerlere atın ki kuşlara leş olsun cesedi, tıpkı Polyneikeş'e yapılmasını emrettiğı gibi.

KREON

Beni niye içeriye götürüyorsunuz? Yaptığınız iş onurluysa, niçin lüzum var karanlığa?

KORO

Kendi istediğın gibi ölmeyeceksin.

[*Muhafızlar Kreon'u götürür.*]

ANTİGONE

Umarım bu son onur bana bahşedilecek.

KORO

Göreceğiz bakalım...

ANTİGONE

Neden?

Görmüyor musunuz

sizin tarafınızda olduğumu?

Polyneikes'in düzgünce gömülmesini talep ederken,
onun sesini tüm dışlananlara, seslerinden mahrum bırakılanlara

kent-devletimizin çeperlerinde belli belirsiz bir yaşam sürenlere katıyordum.

KORO

Dışlananların, ayrıcalıklıların sempatisine ve merhametine ihtiyacı yok,

istemiyorlar başkaları onlar adına konuşsun,
kendi dertlerini kendileri anlatıp dile getirmeli.

Yani onlar için konuşurken, onlara dayımdan da fazla ihanet ettin.

Onları seslerinden yoksun bıraktın.

ANTİGONE

Mugalatalarınızla beni şaşırtıyorsunuz. Ne ima ederseniz edin,

iyi bir insanım ben, satın alamazsınız beni!

KORO

Evin üzerine düşen yıldırım da
satın alınamaz

ANTİGONE

Dediğime sadığım.

KORO

Ne demiştin peki?

ANTİGONE

Dürüstüm ben, görüşümü söylerim.

KORO

Hangi görüşünü?

ANTİGONE

Ben cesurum.

KORO

Kime karşı?

ANTİGONE

Kendi çıkarlarımı hesaba katmam.

KORO

Kiimin çıkarlarını hesaba katarsın öyleyse?

ANTİGONE

Yaşayanların ve ölülerin çıkarlarını.

KORO

Peki ölüleri göz önünde bulunduruşun
ölülerin nasıl işine yarıyor veya yaşayanları nasıl incitiyor?
Bize kulak ver öyleyse:
Düşmanımız, dayından daha da tehlikeli bir düşmanımız
olduğunu biliyoruz. İşte bu yüzden
seni şimdi toprakta bir deliğin önüne koyacağız.
Lakin iyi taraflarını ve güzel niteliklerini göz önünde bu-
lundurarak
boynunu iyi bir kılıçla vurup
seni iyi bir kürekle iyi bir toprağa gömeceğiz.

ANTİGONE

Ne derseniz deyin, bir insanı öldürmek korkunçtur...

KORO

... ama bazen,
hiçbir şey yapmamak bir kapı açar
cesetler seline, öldürmemek
daha büyük bir suç olabilir.

ANTİGONE

Var mı
burada yapabileceğim bir tercih?

KORO

Elbette var.

Ölümünü seçmekte özgürsün.

ANTİGONE

Peki ya seçmezsem?

KORO

Her halükârda idam edileceksin.

Fakat kaderinle özgürce karşılaşmayı seçersen,
namusunla ölmüş olursun.

HAİMON (mahvolmuş halde)

Görüyorum,

bir bıçak kadar keskin muhakemenizi.

Ama sizin adaletiniz ile Antigone'ye sevgim
arasında kalıyorum.

Kusursuz olsaydım, kılıcı bizzat elime alıp
cezalandırırdım onu,

ama bunu yapacak kadar kuvvetli değilim.

Karar verip tercihte bulunamayınca da,

kendi yaşamımı sonlandırmayı yeğliyorum.

[Bir bıçak çıkarıp boğazını keser. Koro üyeleri aynı esnada Antigone'nin üstüne gider ve onu kılıçlarıyla yere indirir.]

KORO

Birçok tuhaf ve harika şey var,
Ama hiçbir şey insandan daha tuhaf bir biçimde harika
değil.
İnsan konuşmayı ve rüzgâr hızında düşünmeyi öğretti
kendine,
duygularını terbiye edip ortak medeni hayata girdi,
dondurucu ayazlardan
ve kış fırtınalarında şakır şakır yağan yağmurlardan kaç-
mayı,
gök kubbenin altında zorlukla yaşamayı öğrendi.
İnsan işte böyle – yaptığı her şeyde pek maharetli.
Becerileriyle karşısına çıkamayacağı bir olay yok
–ölümden başka– bir ölüm var kaçınamayacağı.
Yaratıcı becerilerinin nitelikleri
sanatları onun hayallerinin ötesine taşıyor
ve onu kâh kötüye kâh iyiye yöneltiyor.
Demek ki hakiki başarının en mühim kısmı
insanın şeytani aşırılığıyla,
bilhassa da bizi yönetenlerin aşırılığıyla başa çıkmak.
İnsanlara hükmetmek bu şeytani aşırılığı kuvvetlendirir,
o yüzden kimse tek başına hükmetmeye uygun değildir.
Doğru olan yegâne yol kendilerini hep birden yönetme-
leridir.
Felaketlere yol açabilen şeytani feveranları önlemek üzere,
birbirlerini kontrol edebilirler böylece.
Kendilerine yardım edecek tanrılar olmasa bile,

böyle bir eşitler kolektifi kutsal bir ruhla kenetlenir,
 kaderden daha güçlü,
 tüm dünyevi güçlere kafa tutabilen
 ve hatta ilahi de olan bir bağla.

KOROBASI

Kadim bilgelikte doğru denmiş,
 Kaderimizin pençesinden kaçamıyoruz.
 Ama bu bilgelik bir şeyi de görmüyor,
 sorumluluğumuzun ağırlığından da kaçamıyoruz.
 Kaderimizi bizi tatmin eden şeyler için
 bir bahane olarak kullanamıyoruz.
 Antigone'nin kendi babasının ebeveynleri
 oğullarının akıbetini önceden biliyordu ve bundan kaçın-
 maya çalışmıştı,
 fakat tam da bu soylu amaç uğrunda aldıkları önlemlerle
 kaderin kendini gerçekleştirmesine yardımcı oldular.
 Oidipus'un hikâyesinden çıkan acı bir ders var:
 Kaderi kötü diye bir tercih hakkı olmayan biri,
 yaptığı tiksindirici işlerden yine bir o kadar suçludur.
 Fakat Antigone'nin hazin hikâyesinin öğrettiği bir şey de
 var:
 Mevcut felakete sebep olmuş olayların seyrini değiştirmek
 üzere
 zamanda mucizevi bir şekilde geriye gidebilseydik,
 ortaya çıkardığı dehşet ve elemiyle,
 yeni netice eskisine rahmet bile okutabilir.

Eh nihayet, Antigone'nin hazin hikâyelerinin sonuna vardık

Hangisinin izinden gidelim peki?

Yazılı olmayan ilahi yasalara hürmeten

sonuna kadar gitmede ayak diremekte haklı mıydı?

Kreon kent-devletinin ortak iyiliğini hesaba katmakta haklı mıydı?

Yoksa Koro ikisini de tasfiye edip ortak bir yönetim kurmakta haklı mıydı?

Bunların basit bir cevabı yok.

Bizler, aktörler ve aktrisler,

farklılaşan bu üç yazgıyı

siz seyircilere sunan gölgelerden ibaretiz.

Riski ve sorumluluğu göze alıp tercihte bulunmak sizlere kalmış.

Size burada yardım edebilecek biri yok, kendi başınızasınız.

Kendi başınıza olduğunda, hiçbir şey olmadığında, birdenbire çarpar hayatın o uğultusu ve tam o anda,

bilge insanlar kaosu nasıl askıya alınacağını bilir ve bir karar verir.

Slavoj Žižek bu sefer, belki de kendisinden hiç beklenmedik bir kurmaca eserle çıkıyor karşımıza: *Antigone'nin Üç Yaşamı*. Klasik mitologyanın en temel eserlerinden olan *Antigone*'yi Lacan katıksız bir arzu modeli olarak ele alır. Bu eser Platon, Hegel, Kierkegaard ve Butler gibi birçok felsefeci tarafından ele alınmış, edebiyat alanında da pek çok çeviriye ve farklı yeniden anlatımlara konu olmuştur. Žižek de örneğin *Hiçten Az* kitabında bu tragedyaı tartışma konusu etmişti ama şimdi burada o tartışmayı çok daha başka bir boyuta taşıyor.

Žižek "bu metin bir sanat eseri değil, bir etik-siyasal egzersiz olma iddiasında" diyor, ama bu egzersizi dayanağı en temelde hayalgücü olabilecek bir kurmaca şeklinde ortaya seriyor. *Antigone*'yi kendince tercüme ediyor, yeniden yazıyor Žižek. Bunu yaparken metni bir bakıma güncelleştirmeye, güncel sorunlar bağlamına taşımaya hapsolmüyor, sadakat fikrinin kendisini de sorguluyor. Ona göre "klasik bir eseri canlı tutmanın tek yolu onu 'açık', geleceğe işaret eden bir şey olarak görmek"tir. Kieślowski'nin *Véronique'in İkili Yaşamı* filmine örtük bir atıfla, *Antigone*'deki "esas" olay örgüsünü bozup karşımıza eşzamanlı üç olası senaryo koyuyor.

www.encorekitap.com

12 TL (KDV Dahil)